

Tudi to sem slišal,
Da ne maraš kmeta,
Da gospoda išče
Oče tvoj za zeta.

Torej le poglej me:
Jaz sem v črnem 'fraki',
Bolj stojim gosposki,
Kakor Tine v mraki,

In kot fantje drugi
V selu vsi obilni,
Ki si kdaj jih zrla
Tu pri vas v gostilni.

Torej kar povej mi,
Če me v zakon hočeš,
Ali mi odmajaj,
Ako mene nočeš?"

To je završalo,
To je zagromelo,
Vse pod okno k Minki
Zjutraj je privrelo.

To je smeha bilo,
Šal in krohotanja,
Tacega še čula
Hiša ni Puranja.

Splošnja pa je sodba
Bila vsega sela:
Prav je! pa naj bila
Tineta bi vzela. (Konec.)

Američan.

(Povest. — Spisal I. Štrukelj.)

I.

Krompir in amerikanski denar
sta samó za jedno leto.

Nov nar. preg.

Četrtek je bil, pa je vendar Mecesnja po hiši tako počedila, kakor bi bil največji praznik. No, čeprav drugi ljudje niso praznovali, za Mecesnovo hišo pa je bil ta četrtek vendar-le prazničen: pričakovali so gospodarja iz Amerike. Štiri leta je že bival tam, a v zadnjem pismu je napovedal svojo vrnitev za današnji dan.

„Ančka, saj bo menda že dovolj krompirja nalupljenega; kar brž se preobleci, da ne bova mudili; jaz ne bom mogla prav hitro hoditi“, tako je priganjala mati trinajstletno hčerko. Nato se je umila, stekla se obrisat v hišo ter pogledala na uro.

„Za božji čas, kako hitro mine ura, kadar se človeku kam mudi! Ančka, kar pusti, saj boš opoldne lahko še kateri olupila, predno jaz zakurim; kar hiti, da me še ti ne boš zadrževala; pot do sv. Roka se vleče, in ob desetih bo pošta že ondi“, klicala je vnovič hčerki. Ta je popustila svoje delo in se šla preoblačiti.

Kmalu sta bili pripravljene za na pot.

„Kadar Nace domov prižene“, naročevala je gospodinja še staremu očetu, ki je ležal v svoji sobici na nasprotnem koncu hiše — imel je že več let otekle noge, da ni mogel nikamor — „vzame naj žgance iz peči in pa okoli najstih — naj dá prešičkom jesti, pa ne iz velikega, ampak iz malega piskra. Ključ vežnih vrat bom pa dejala na vaše okno. Le dobro varujte!“

„Že dobro; kmalu pridite vsi skupaj“, odgovoril je stari Mecesen, mlada in Ančka sta pa odšli.

Toda vedno ji je kdo ustavljal.

„Kam pa vedve?“ vpila je takoj zunaj vasi soseda Urbanka, ki je žela oves.

„I, on se bo pripeljal, naproti mu greva“, razloži ji Mecesnja ter nekoliko postane.

„Glej, glej, pa res! Saj so pravili, da pride. O Lojza, odslej ti bo pa dobro! Slišala sem, da je že sila denaren.“ In srčno rada bi bila zvedela od Mecesnje same, kaj je prav za prav na tej govorici, pa Ančka je opomnila mater, da je treba iti naprej.

„Govori se marsikaj, potlej je pa vse drugače“, odreže se Lojza na kratko ter stopi urno za Ančko; že gredé pa še dostavi: „Da bi le Bog dal, da bi kaj prida prinesel s seboj, saj se bo krvavo potrebovalo.“

Nista še prehodili za dva streljaja pota, pa je že vpil nad njima Blažon, ki je sejal ajdo:

„Domna pozdravita, midva sva bila velika prijatelja, pa sva še, čeprav se že tako dolgo nisva videla. Če prej ne, v nedeljo, ko bom bolj utegnili, pridem k vam, da mi kaj pové o Ameriki. Radoveden sem, kako se mu je godilo in koliko je prisluzil. Da ni ta novi svet tako predrto daleč od nas in imam denar za pot, še jaz bi poskusil tam svojo srečo, dasi imam že precéj let. Let zadosti, denarja premalo: ej, siroččina, siroččina! Le povejta Domnu, no, da naj se kaj pokaže, saj menda ne bo tako prevzet.“

„Zakaj bo prevzet?“ vpraša Mecesnja.

„Zakaj? Pa še vprašaš? Zato, ker bo imel denar“, dokazuje Blažon.

„Nikar se ne boj, ne bo ga preveč prinesel, ne; pomisli, koliko ga bo pustil samo na poti! In če ga mu kaj ostane, ali ga bo lahko naglo razdal!“

„Mati, pojdiva no!“ silila je zopet Ančka.

„Dobro sejaj, Blažon, nama se mudi“, poslovlila se je Mecesnja.

„Tisto pa le glej, Lojza, res, da ga takoj prvi dan ne razjeziš. Kar pojdiva; Domen se bo razveselil, ako vaji zagleda, ko stopi s poštnega voza. — Sivec, e-e, les, sivec!“

Nadaljevali sta pot, seveda ne brez vse zamude, ker ljudje so bili zgovorni in radovedni. Bolje je bilo pozneje, ko ju ni nihče več poznal.

Malo sta se oddahnili in se ohladili, pa je že tudi privozila pošta k svetemu Roku.

Mecesnja in Ančka sta upirali oči v popotnike, pa pričakovanega gosta nista mogli zagledati. Kar se odpró vratca in rejen, na pol gosposki oblečen človek skoči na prašno cesto.

„Poglej ji no, človek krščanski, pojdiva mi vendar pomagat, da dobim svoje stvari z voza! Ná, Lojza, primi!“ Rekši je vzela Domen. on je bil namreč ta prišlec, poštnemu hlapcu težek kovčeg iz rok.

„Če bi ne bil izpregovoril, za vse nič na svetu bi te ne bila spoznala“, hitela je sedaj Mecesnja k možu ter mu stiskala roko. „Oh, kakšen si“, ni se mogla načuditi. Ančka pa je stala skoro boječe za materjo ter si ni upala k očetu.

„Ej, kakšen, kakšen neki?“ ugovarjal ji je mož; „tak menda kakor včasih. Kaj pa ti, Ančka, da ne prideš nič blizu?“ obrnil se je še k hčeri. „Dobro si zrastle.“

Sedaj se je šele približala Ančka k očetu ter mu dala roko.

„Strašno je vroče“, brisal si je Domen potni obraz, „tu v poštnem vozu bi se kmalu skuhal! To je dobro, da je konec te dolgočasne vožnje. — Aha, tisto je tudi še moje. le sem, le sem“, sprejel je še dva zabožčka s pošte.

„Kaj bomo stali tu sredi ceste? Vzemimo, kar sem pripeljal, s seboj, in stopimo malo v gostilno; meni se bo že prav prileglo, če kaj vase dobim. V Ljubljani še zajutrkoval nisem, ker sem skoro pošto zaspal. V Višnji gori smo se pa tudi tako malo ustavili, da nisem mogel drugega dobiti kakor vrček piva; žemljo sem pa že po poti snedel.“ Tako je Domen pripovedoval svoje težave s potovanja,

Smrt prišla po kovača.

(Ciklus risb Ladislava Novaka: Kovač in smrt.)

pobral kovčeg, namignil ženi in hčeri, da sta nesli za njim v gostilno zaboječka, in kmalu so sedeli vsi trije za mizo ter se okrepčevali za nadaljnjo pot do doma.

„Ali sta me dolgo čakali?“ prične Domen pri pivu in svinjini pogovor.

„Vem, da ne pet minut. I saj se človek ne more po nobeni ceni odtrgati od doma“, dopoveduje mu žena.

„Kaj pa že oče?“

„Počasi pešajo. Takrat, ko si bil še ti doma, šli so že še malo po hiši in okrog hiše, sedaj so pa že več kakor poldrugo leto kar na postelji.“

„E, imajo že leta, leta. Koliko so stari? Dvainosemdeset menda, kali?“

„Če ne bodo že trinosemdeset; jaz ne vem natanko.“

„Stari so, e, jaz ne bom delal take starosti. Pijmo, no, Ančka, le pij, danes le pij, kolikor hočeš!“ sili Domen hčerko, ki doslej ni dosti več kakor pokusila pivo. Trčili so in pili.

„Prav gotovo te pol Vršanov ne bo poznalo, kakor te jaz nisem“, govori Lojza, ogledujoč svojega moža. „I, kako, da imaš brado:“

„Čas je denar“, pravijo v Ameriki. Tisti čas, ki bi ga bil potratil, da bi se bil bril, porabil sem lahko boljše za druge stvari.“

„Pa doma vendar ne boš tak!“

„Zakaj pa ne?“

„Na vsem Vrhu nobeden ne nosi brade.“

„Mar mi je za druge!“

„Pa bodo imeli toliko govoriti.“

„Zato imajo pa jezike.“ In Domen izprazni vrček ter si zadovoljno pogladi polno brado. Tu pa zapazi Ančka na njegovi desnici dva zlata prstana in se zavzame:

„O kako lepa prstana imate, oče!“

„Ali sta ti všeč? Ej, v Ameriki se vse dobi, pa boljše blago in ceneje kakor tukaj doma. Stoj, kmalu bi bil pozabil!“ Po teh besedah izvleče iz žepa ključek svojega kovčega, odklene in kmalu začne odvijati na mizi neki zavitek.

„To je pa za vaji. nata!“ Vsaki dá lepe, zlate uhane.

„Prelepi bodo za naji, Bog povrni“, ogleduje jih zadovoljno Lojza. „Ti so pa gotovo dragi, kaj ne?“

„Ne preveč; ne vem že natanko, koliko sem dal zanje. No, nekaj sem vama moral prinesiti.“

„Mati, jaz jih bom imela samo za vélike praznike“, oglasi se sedaj Ančka, ki je doslej le molčé ogledovala očetov dar.

„Seveda, samo za vélike praznike, pa pridna boš morala biti; takih uhanov nima nobena na Vrhu“, poučuje jo mati.

„Kako mi gre danes pijača“, čudi se Domen sam sebi, ko izprazni že tretji vrček. „Izpraz-

nita še vedve, da me ne bo sram“, prigovarja nato ženi in hčeri.

„Saj sem se tudi že užejala“, pravi Lojza ter urno sluša moža, Ančki pa se je malo upiralo, a izpila je le.

„Jednajst je že, iti bo treba“, opomni Mecesnja, ko gostilničarjeva ura odbije jednajsto.

„Kaj, toliko je že?“ pogleda Domen na svojo veliko uro, ki jo je nosil na mogočni verižici.

„Prav vse čisto si si napravil, da si kakor kakov gospod“, ne more zamolčati Lojza, ogledujoč uro in verižico. „Pokaži no!“

„Na to bi pa jaz ne poznala. Kaj ima štiriindvajset ur? Kako pa to?“ povprašuje kar v jedno mer.

„Štiriindvajset ur ima, in to je prav pametno. vsaj brž vem, ali je ponočna ali podnevna ura“, uči jo Domen.

„Svet je čimdalje bolj prebrisan; tu pri nas res nič ne vemo.“ V tem modrovanju zmoti Mecesnjo Ančka, ko ji je uhan padel pod mizo.

„Kaj pa počenjaš? Komaj si jih dobila, pa jih boš že pokvarila“, pokara jo mati.

„Pomeriti sem jih mislila, pa mi je jeden iz roke izmuznil“, opravičuje se Ančka, ki je prilezla vsa rdeča izpod mize. „O, saj se mu ni nič naredilo, le pogledite!“

„Daj, da jih jaz spravim — pa najboljše je, da jih ti zopet spraviš, v tvojem kovčegu so še najbolj varni; ná, pa moje tudi“, govori Mecesnja najpoprej z Ančko in potem z možem.

Domen uhane zopet skrbno zavije in zaklene v kovčeg. Sedaj se pa njegova žena domisli dóma in začne priganjati k odhodu:

„Jeminasta, kaj bo pa doma, ko mi tukaj sedimo kakor na smoli! Očetu in Nacetu nima kdo skuhati, živine pa tudi ne bo nobeden opravil. Kar odrinimo! Slišiš, plačaj, se bomo pa še doma kaj pomenili.“

„Človek še dobro ne sede, pa mora že zopet naprej; no, pa skoro ni drugače“, udá se Domen, izvleče iz žepa pest srebrnega denarja in plača.

„Jaz bom nesel kovčeg, vedve se pa lotita vsaka jednega zaboječka; polagoma bo že šlo“, reče in vstane.

Poberó ter odrinejo.

Ančki se je zdelo, kakor bi svet poskušal plesati okoli nje, zaboječek jo je težil na glavi, vročina jo je tudi žgala, da je prav zares težko hódila.

Debeli Domen je tudi čutil, da ga kovčeg vedno na je.lno stran nagiblje. a najbolj zopern mu je bil pót, ki ga je oblival.

„Najslabejši čas smo naleteli, oh, taka-le hoja, Lojza, zakaj si tako tiščala domov, saj nam v gostilni ni bilo preslabo“, izpregovoril

je prvi med potjo ter si na vso moč želel kakšne sence.

„Kolikokrat sem bil jaz v Ameriki opoldne brez jedi, pa sem še danes živ; doma bi si že kako pomagali, nam bi pa le ne bilo treba pariti se po solncu.“

„Ako si že toliko prebíl, od tega menda tudi ne boš zbolel; le škoda, da si možak“, zavrnila ga je žena, ki je še najlože nosila.

„O, konec me ne bo, samo nepotrebno se mi zdi“, dejal je Domen ter sopihal pred ženo in hčerjo po prašni cesti.

Zazvonilo je poldne; skupno so molili, potem pa molčé stopali naprej. Toda pri prvi gostilni so zopet obstali.

„Trpel sem zadosti v Ameriki, doma mi pa hvala Bogu ni treba“, krene Domen s pota in požvenklja z denarjem v žepu; žena in hči pa stopita za njim, ker obema je bilo tudi že dovolj hoje in vročine.

Pa so zopet sedeli in kramljali. In čudno, nikomur več se ni mudilo! Kam neki? Če bo Nace lačen, saj vé, kje je kruh; oče pa tako ne marajo Bog vé koliko za jed. Da imajo le požirek slivovke, pa so dobri za cel dan. In ravno tako Mecesnji in Ančki ni zameriti, če jeden dan ne delata, saj se drugače trudita za žive in mrtve.

Tako so se morali umakniti vsi pomisleki, in družbica je bila prav dobre volje. Ančka in njena mati sta si celó pomerili nove uhaše, in ker jih je z besedami in pohvalo ne preskopa gostilničarica zelo hvalila, obdržali sta jih kar v ušesih, stare pa sta spravili.

Toda ta gostilna še ni bila zadnja.

„V domačem kraju se moram tudi pokazati“, trdil je Domen in zavil še v zadnjo gostilno pred domačo vasjo. Žena in hči nista branili, češ, danes bodimo le veseli!

Prav na noč so šele odšli po strmi stezi domov na Vrh. Pili so skoro več kakor dovolj, nositi so imeli precěj, saj so v zadnji gostilni kupili še dve steklenici vina, da bodo še oče vedęli, kdaj je prišel sin iz Amerike, skratka: prav težko so prišli domov.

Stari Mecesen in Nace sta bila kmalu potolažena, živino sta gospodinja in Ančka brž opravili, in res ni bilo nič hudega, čeprav so se precěj zakasnili. Vse bi še bilo, samo pri rožnem vencu se je Mecesnja nekajkrat zmotila, Ančka in Domen sta pa zaspala. Ej, če kdo pride iz Amerike, kaj ne bi malo zadremal!

Domen pa ni bil zaspan le prvi večer, ampak drugi in tretji dan ga je tudi spanje še prav močno veselilo. V jednom tistih zaboječkov je prinesel s seboj nekakovo mrežo in jo privezal na vrtu na jablano, potem pa je ležal in se zibal na mreži. Hm, takega še niso videli

Vršani, da bi se odrastli človek zibal in po dnevu spal.

„I, kaj hočeš, če nas jeden pride s Kuma ali druge božje poti“, tako si je razlagal Domnovo početje Blažon, „ni nekaj dnij za nobeno rabo. Kaj si mislite, iz Amerike je za spoznanje daljši pot kakor od hleva do pōda: kaj ne bo truden?“

Ko je bil Domen že več kot teden dnij doma in le ni prijel za nobeno delo, zdelo se je tudi ženi Lojzi vendar-le preveč počitka ter ga začne z lepo nagovarjati, da bi pomagal pri delu.

„Saj vidiš, da sem sama za vse“, govorila mu je, „kaj bom sedaj najemala, ko si ti doma? Nace mora hoditi k nauku, da opravi, drugače mora pa pasti živino. Z Ančko pa veš da ne bova pšenice mlatili. Zlezi že s tiste mreže, da ne boš vedno na nji kakor pajek!“

„Lojza, poslušaj, kaj ti pravim“, pušil je Domen pipo ter jel dopovedovati ženi: „Jaz prav rad delam, če ne delam — zastonj O nikar ne misli, da te dni samo lenobo pasem. O ne! Ves čas že premišlujem, ali bi sedaj hišo prezidal, ali bi odložil do pomladi. Malo premajhna je za gostilno, in pa vse starikavo in zanemarjeno je.“

„Misliš-li, da boš imel z gostilno res kaj dobička?“ odvrne Lojza, ki se ni nič kaj zlagala s to njegovo mislijo.

„Tisto me prav nič ne skrbi, zakaj sem si pa v Ameriki največ pri nji pridobil? Ne rečem, da prvi dve leti nisem imel dobrega zaslužka. Dober je bil, a trdo prislužen. Ali tukaj doma je to vse drugače. Na polju je veliko trpljenja, od zgodnje pomladi do pozne jeseni, in kolikokrat — brez dobička! Pride suša, pride moča, pride toča — in zastonj je bilo vse delo. Te šibe so hvala Bogu redke, a včasih se sicer mnogo pridela, pa ne stržiš nič. Z gostilno bo pa drugače. Jedno uro na okrog ni nobene gostilne; rad bi poznal človeka, ki bo trdil, da ne bom imel pivcev! Pa jim bom lepo malo postregel, malo pomenil se ž njimi in si delal denarce — brez trpljenja.“ Take načrte je imel Domen.

„Kaj bo s poljem?“ postavila se mu je zopet po robu žena. „V teh štirih letih sem se že toliko ubijala ž njim, da imam vsega že prav do grla zadosti. In da bi se morala zopet! Ne boš!“

„Ne bodi tako hitra“, miril jo je mož, „saj ti ne bo treba več delati, kakor boš hotela in mogla. Kjer je denar, tam so tudi delavci.“

Pa Lojze le ni mogel vneti za gostilno, zakaj še ni obmolknila, temveč povedala je, kar ji je težilo srce.

„Poglej“, dejala je in se naslonila na jablano, „prva leta, ko sva se vzela, pravil si vedno, da

bi bilo vse dobro in bi bil prav vesel, da bi le dolga ne bilo. Sedaj bi dolg lahko vrnil, no pa hočeš vtakniti denar v gostilno, o kateri ne veš, ali bo kaj ž-njo, ali ne bo nič. Braniti ti seveda ne morem, toda povem ti popolnoma odkrito, da mene prav nič ne mika gostilna.“

„Mene pa kmetija še manj“, odvrnil je Domen že malo nevoljen. „Le nikar se že naprej ne upiraj, ko še ne veš, kako dobro nam bo. Pozneje mi boš še hvaležna, verjemi mi.“

„Težko, težko, Domen.“

„Poskusil bom, saj lahko opustim, kadar hočem.“

To je bil zadnji razgovor. Domen je dobil kmalu potem pri gosposki pravico za gostilno, oskrbel si je kozarcev, dve vrsti vina, pivo, žganje, nekoliko je polepšal po hiši in okoli nje, pribil nad vrata desko z napisom: „Gostilna pri Američanu“ ter začel točiti.

Tista jesen je bila bogata. Vršani, ki so bili sploh precèj imoviti, bili so to leto posebno založeni z denarji, ali bolj prav rečeno, za jedenkrat so imeli dokaj okroglega pod palcem, dasi je imel že vsak novčič določeno svojo pot, ki bi jo imel nastopiti po zimi ali šele pomladi.

No, sedaj pa nova gostilna pri Američanu na Vrhu! Vršani do tega časa niso poznali take potrate. Kadar je bil kdo žejen, napil se je vode-kapnice. Za težje delo so imeli po nekaterih hišah sod hruševca, semtertje tudi kaj slivovke, pa to je bilo le za včasih. Vino so pili jedino ob nedeljah, kadar so čakali od prve ali druge maše krščanskega nauka.

Kdo bo pa pil pri Američanu? (Ime Mecesen se je kar jelo pozabljati.) Vršani pač ne! Ne? O prilika, ta nesrečna prilika! Tudi pijače ne vajene Vršane je premotila.

Domen je stal rad na pragu, kadar so sosede memo hodili ali vozili.

„Danes je pa vroče“, začel je napeljevati vodo na svoj mlin, „kaj nisi nič žejen?“

Ako je kdo odgovoril, da je žejen, ponudil mu je vina ali piva; ako pa je ta ali oni odvrnil, da ne, prigovarjal mu je, naj vsaj pokusi, kakšno pijačo ima. Tako je ujel vedno kakega gosta, in kar je bilo zanj še najbolje, privadil jih je.

Drugič marsikoga že ni bilo treba več siliti, tudi ne vprašati, ampak sam je rad stopil k Američanu, da je dobil kaj mokrega za v grlo. Vzrokov je bilo pa vedno dovolj: zjutraj je bilo mrzlo — požirek slivovke bi človeka pogrel; popoldne je bilo — vroče, hladila je bilo treba; ob deževnih dneh je bilo kakor nalašč prav pripravno stopiti za trenutek k Američanu, da se je zvedelo, kaj je novega po svetu. Domen je namreč veliko vedel povedati o Ameriki, pa

tudi druge novice mu niso nikoli pošle, ker je bil vedno kak tujec v njegovi hiši.

Vse take in jednake vzroke pa je poiskala strast pijančevanja, ki se je jela pri mnogem Vršanu nevarno vzbujati. Med najzanesljivejšimi pivci pri Američanu je bil Blažon, ki ni mogel nikoli dopovedati, da sta bila z Domnom že od nekdaj in sta še vedno velika prijatelja. Siro-maku je šla sicer trda za denar, toda za pijačo je le dobil.

„I, toliko trpimo, zakaj bi se pa zvečer malo ne poveselili?“ tolažil je skoro vsak večer sebe in druge ter visel pri Američanu, dokler so mu hoteli svetiti. Pil ni kdo vé koliko, ker ni imel za kaj, a govoril je brez prestanka. Vse je hotel vedeti, in Domen, ki je bil dober govorac, mu je komaj sproti odgovarjal. Seveda je včasih tudi kaj pridejal, česar ni videl, ne doživel, a Blažonu je bilo vse dobro, da se je le govorilo.

Nekega jesenskega večera je zopet sedel Blažon in še nekaj drugih Vršanov, seveda bolj žejne vrste, pri Američanu.

„Veste kaj, nocoj sem pa jezen“, prične Blažon. „Res sem jezen. Pa zakaj sem jezen? Novo neumnost so si izmislili doli v dolini in sedaj hočejo, da bi imel zaradi nje jaz škodo. Ali jaz je nečem imeti poprej, dokler ne zvem, kaj mislite vi.“

„Kaj pa je?“ hiti ga povpraševati od vseh strani kakih pet glasov.

„Tam ob cesti sem listje grabil“, odgovarja Blažon, „kar se pripeljeta s tistim črnim konjem župan Mazinec in ž njim Hvalè. Pa kar nadme, pa me primeta za roko in me vlečeta, češ, Blažon, ti si mož, da malo takih, kaj ne, Blažon, ti boš dal dve smereki! — Tristo pajkov! sem zavpil — pa čudno, da nisem bolj zaklel, zakaj jezila me je že njiju nadležnost — kaj sta pametna človeka ali sta razbojnika ali ka-li? Spustita me vendar, potem pa povejta, kaj bi rada! Dve smereki, dve smereki daj! Komu? zakaj pa? No, potlej sta mi šele dopovedala, da mislijo dolinci napraviti brizgalnice, da bodo ž njimi ogenj gasili, in da bodo zidali tudi hišico, kjer bodo shranili brizgalnice. Sedaj sem šele vedel, zakaj sta me tako pestila.“

„Ali si jima obljubil?“ vedel bi bil rad Urban.

„Obljubil sem, pa tudi nisem. Ne rečem, da ne bom dal, samó prej moram vedeti, kaj bodo naredili drugi Vršani; nečem, da bi jedini jaz zgago delal, ali pa da bi se mi drugi posmehovali. Kako se vam tedaj zdi?“

„Jaz bi že nič ne dal“, oglasi se Urban. „Kdaj pa nam bo brizgalnica kaj koristila? Predno bi dolinci pri nas ogenj zagledali, potem predno bi na Vrh prišli z brizgalnico, če bi jo po naših

potih sploh mogli pripeljati, povem vam, ves Vrh desetkrat pogori.“

„Dobra je pa le taka brizgalnica“, pove še Mihovec svojo misel. „Ono leto sem šel za mlatiča in sem jeden teden mlátil v Šiški. Kar začne goreti. Seveda smo šli vsi pomagat gasit. Toda kako boš sirota s tal polival vrh strehe! Najedenkrat pa pridejo iz Ljubljane z dvema brizgalnicama. To je bilo pa sedaj vse drugače: brizgalnica je metala vodo kot za igračo čez streho! Mi bi pot popravili, pa bi bilo tudi za nas dobro.“

„O Mihovec, o tem pa le tiho!“ zavrne ga Urban; „tako dolgo pot bomo popravljali samo za to, da bi nam jo ob prvem naliivu voda raztrgala? Rajši sami za-se napravimo brizgalnico, ta bi nam bila bolj potrebna. Ne res, možje?“

„Res, skoro da res“, pritrujejo mu od vseh strani.

„Kaj pa ti praviš, Domen, — ne, Američan hočem reči — ali se ti zdi vredno in pametno napravljati brizgalnico?“ obrne se naposled Blažon na hišnega gospodarja.

„Če bi imeli tako urejeno, kakor sem videl v Clevelandu“, začne samozavestno Domen, „potem si ne morete misliti boljše naprave. Tam imajo že konje tako izučene, da kar brž, ko zaslišijo trobenje, s katerim naznanjajo požar, sami tekó k brizgalnicam. Ojnice so vedno kvišku pritrjene in kadar konj stopi pred brizgalnico, same stopijo navzdol, da konj kar lahko zdirja. Vidite, tam hitro pomagajo in ogenj brž udušé.“

„Tè-tè, Američani so pa tiči“, čudi se mu vse vprek, Domen pa nadaljuje:

„Za nas bi bilo pač najbolje, če bi imeli v vasi brizgalnico, da bi jo brž lahko rabili, samo draga je ta stvar, štiristo bi ne bilo dosti. Potlej pa za vodo bi morali bolj poskrbeti, večje jame za luže bi morali izkopati — pa saj se bomo še lahko pogovorili. Kje je pa zapisano, da bi morali že nočoj vse dognati?“

„Jaz bi pa rad vedel, kaj bomo ukrenili Vršani, če ne, bodo hoteli dolinci smereki“, sili Blažon v prejšnji pogovor.

„Daj jih, pa je mir in konec besedij“, svetuje mu Domen.

„Ako drugi ne bodete nič dali, jaz sam tudi ne dam nič, rajši jih tu pri tebi zapijem, da veš“, vpije Blažon.

„Pa jih zapij, jaz ti ne bom branil“, smeje se mu Domen.

„Saj jih bom, če me ujezi; pri moj kuha, da jih bom“, jezi se že ne vedé zakaj Blažon.

„Ti Domen, povej nam vendar po pravici, ali je v Ameriki zemlja res tako rodovitna kakor pripovedujejo, ali le lažejo“, napelje sedaj Mihovec pogovor drugam; „poglej, pri nas je

bila pšenica letos tako polna, da že davno ne tako: ali je v Ameriki morda še bolj plenovita?“

„Pri nas ali pa v Ameriki — kakor nič in vse!“ razklada Domen. „Prvo leto, ko sem prišel tje, spravila sva se o binkoštih s Čizmanovim Jurjem — če ste ga poznali — k njegovemu bratu malo pogledat. In tam sem prvič natanko ogledoval, kako rodi pšenica v Ameriki. Prejšnjo zimo je požgal, pomladi pa vsejal pšenico. To vam je bila pšenica! Visoka, močna, klase pa dolge in polne, da ni moglo več vanje iti! Pomislite, če bi bilo še gnojeno, kakšna bi bila šele potem!“

„Še jedenkrat mi napolni!“ pomolí po teh besedah Mihovec Domnu prazno steklenico. Domen odide po vino, pivci pa ostanejo sami.

„Ali kaj verjamete?“ pozveduje potihoma Urban pri tovariših. „Meni se vse malo preneverjetno zdi. Mislim, da je Domen tudi tistega petelina videl, ki je zvezde zobal.“

„Drugodi so drugi ljudje, druge navade, boljša zemlja, kakor pri nas, zakaj bi ne bilo res?“ potegne se Blažon za svojega vélikega prijatelja.

„Saj sme verjeti, kdor hoče“, zavrne ga kratko Urban, drugi pa nimajo priložnosti povedati svojega mnenja, ker v tem hipu že postavi Domen vino pred Mihovca.

Sedaj pa se oglasi še Možnarček, ki je doslej le pil in poslušal:

„Dostokrat so že govorili, da se v Ameriki prav lahko in hitro omoži ali oženi. Predlansko pomlad je šla Bobičeva Katra v Ameriko in v prvem pismu — kakih sedem tednov če je bilo po njenem odhodu — je že pisala, da se je omožila. Kaj gre res tako brez vseh sitnostij? Katra bi se doma ne bila tako brez zavir.“

„Glej ga Možnarčka, o, kaj se pojdeš v Ameriko ženit?“ napadejo ga vsi hkrati.

„Če bi se bil mislil“, zdi se le-temu za malo, „bil bi se bil v teh šestih letih, kar sem vdovec, lahko že desetkrat. Jaz le tako vprašam, ker se mi je zdelo tisto pripovedovanje izmišljeno.“

„O res je, res“, potrjuje mu Domen, „tam je zakon hitro sklenjen! Ni treba ne ženitovanjske zglasnice od župana, ne rojstvenega in krstnega lista, ampak tam vse verjamejo. Moj Bog, predno bi dobili ženini in neveste pri nas zahtevana pisma od vseh krajev in koncev sveta tje v daljnjo Ameriko, postarali bi se že in davno skesali.“

Take so razdirali pri Američanu večer za večerom in hvaležni so bili Domnu, da je napravil gostilno. Žene sevé so bile hude. Poprejšnje čase so se jim možje le poredkoma izgubili v krčme, to je bilo ob kakem sejmu ali ob kaki drugi posebni priliki, sedaj pa vedno! Toda predrugačiti tega niso mogle.

Domen kajpak se je veselil, ker je postopal, pa vendar-le služil denar. Njegov stari oče pa je bil tudi sovražnik te novotarije.

„Čez štirideset let sem gospodaril, nikoli nisem kruha stradal“, jezil se je včasih na tihem, včasih glasno, ako ga je hotel kdo poslušati; „vsega mi je dajalo za silo posestvo, kolikor ga je pri hiši, čeprav je le tretjina zemljišča. Sedaj si pa izmisli gostilno, da še na stare dni nimam mirú in ga bržkone še na zadnjo uro ne bom imel. Po dnevu tako ne morem spati, po noči pa vedno vpitje teh zopernih pijancev!“

A tudi Lojza se z gostilno še vedno ni mogla sprijazniti, dasi se je precéj potočilo.

„Zvečer bi šel človek rad k počitku, pa ne more, dokler se hiša ne izprazni“, tožila je nekoč možu, „to ni nič! Zjutraj sem pa vsa dremotna, ko bi bilo treba vstati.“

„Le potrpi“, tolažil jo je Domen, „pomladi prizidam še čumnato, pa bo dobro. Sedaj na zimo pa ne bo nič zamude, čeprav jo zjutraj malo dalje potegneš.“

„In otroka se bodeta vsa izpridila, če bodeta morala poslušati vsakovrstne čenče teh kvasačev! Nobeden nič ne pomisli, kaj se sme izreči in kaj se naj zamolči vpričo takih otrok, kakor sta Nace in Ančka. Pa ti sam tudi nisi nič boljši!“

„Večkrat sem že sam malo mislil na to, pa ni nevarnosti, saj takoj zadremljeta, da le luč prižgemo.“

„Zadremljeta ali pa na ušesa vlečeta, kakor hočeta.“

„Kadar hišo razširim tega ne bo več, saj sem že reke!“

„Skupne večerne molitve tudi skoro več ne poznamo; jeden obleži tukaj, jeden zaspi tam, nazadnje pa ni nikogar, da bi molil.“

„Nekaj je že resničnega, kar mi očitaš, toda povej mi, kaj pa več nese: kmetija ali gostilna? Živeti moramo vendar-le? In če si izberem kruh, ki ga lože pridobivam, to po mojih mislih ni posebna napačnost. V Ameriki sem poskušal oboje: delal sem, prav trdo delal, pozneje sem se pa oprijel gostilne. In ko sem prinesel denar domov, še nikoli me nisi vprašala, kateri denar je prisluzen z ročnim delom, kateri pa pridobljen v gostilni. Tako-le je, kaj hočeš? Iz vseh stanov se pride lahko v nebesa.“

Njegova beseda je bila zadnja, Lojza je umolknila, ker je spoznala, da moža nikakor ne veseli poljsko delo. Tako je ostala na Vrhu gostilna, naj je bilo to vsem po godu ali ne. Dasi bi jo bile žené najrajše prestavile Bog ve kam daleč za deveto goro, ni se ganila z mesta. ni se jela podirati, temveč pomladi so prišli zidarji ter jo jeli popravljati.

In dobro dolgo je imel Američan, kakor so sedaj že splošno rekali Domnu, zidarje pri hiši, mnogo dalje nego je iz početka sam mislil. Okna so mu bila premajhna, zato je velel zid prebiti, da bi se napravila večja. Pa staro stvar popravljati je vselej težava. Tako tudi tukaj. Stari zid ni bil nič prida, kar podiralo se je.

„Veš kaj, Domen“, nasvetoval je zidar-mojster, „boljšega ne moreš storiti, kakor da podereš ves zid. Saj vidiš, kakšen je. Novega ostrešja, posebno če res misliš kriti z opeko, ta zid nikoli ne bo držal. Kaj pomaga, če nad okni zid nekoliko vzdignemo, ko pa pri tleh ni moči. In ko že delamo, naredimo, da bo res komu podobno.“

Domen je premišljeval, na zadnje tudi sam izprevidel, da bo treba res zidarja slušati.

„Pa vse poderite!“ ukazal je torej, samó molčé ga je skrbelo, koliko bo vse to stalo. Jedina ugodnost je bila vendar ta, da je imel kamenja prav blizu hiše na preostajanje. Konec vrta je namreč molela izmed zelenja velika skala, katero so sedaj od vrha po malem odbili in odlomili, ko pa to ni bilo več mogoče, razstrelili.

In koliko so zazidali zidarji apna! Blažon, ki je vlekel plačilo, se je že naveličal voziti, kako sit je bil šele Domen, ki je plačeval ter žalosten opazoval, kako se mu krči kupček denarja!

Kajpak povedal tega ni nikomur, še ženi ne, in zato so Vršani ugibali, koliko je neki prinesel iz Amerike.

„Hencano, s praznimi rokami ne bi mogel tako šariti“, menil je Možnarček, gredoč nekdam z Mihovcem od Američana, kjer sta ga sunila vsak jedno šilo in ogledovala, kako napreduje zidanje.

„Pa kakšno bo sedaj naredil!“ vskliknil je Mihovec malodane nevoščljiv. „Nobeden nima take hiše kakor bo Američanova; no, kar je res, lahko povem: temu je Amerika pomagala na noge. Ali še bolj bo obogatel. Kaj meniš, da mu gostilna nič ne nese?“

„Nekateri človek ima pač srečo. Poglej, samo štiri leta je bil v Ameriki, pa bo živel kakor gospod, vedno je lahko v senci, po zimi pa na gorkem. Druge pa nesreča preganja doma in na tujem. Mlinarjev Jože je bil menda celih sedem let ondi, nazadnje je morala pa ona še smereke prodati, da mu je poslala za na pot domov. Ali Gašperjev Janez: dolgo je bil za veliko lužjo, sedaj pa dela kakor ti ali jaz in kleplje močnik, kakor ga je poprej.“

Vsi pa tudi niso bili tega mnenja kakor Mihovec in Možnarček.

Strel in Letač sta drugače sodila, ker sta oba sama imela precéj pod palcem in tudi vedela, kaj se trpi za groš.

„Ni vse zlato, kar se sveti“, zmajeval je Strel, ko sta se zmenila o tem, kako se baha Američan. „Meni se zdi, da ne bo zmagoval.“

„Če ni bolj založen z denarji, kakor čutim jaz — no tebi lahko povem, ker si mož: veš, dolga pri meni še ni poplačal — ne bo prav lahko dozidal. Seveda obresti dobivam o pravem času, zato ga nič ne silim. Saj mi je vse jedno, ali imam denar tu ali tam. Ako si bo pa hišo popravil, potem bo še bolj varno zame.“ Tako je govoril Letač ter se ni nič vznemirjal zaradi zidanja Domnovega.

„Naj bo, kakor hoče, saj se vsaka reč kmalu zvé.“

„Jedino to mi pa ni všeč, da ima vedno toliko pivcev. Vrh bo opešal.“

„I, saj bo zate še boljše, ker imaš denar, da ga boš posojeval.“

„Saj tudi ti nisi brez njega.“

„Ne bom ravno stokal, toda mož si ti.“

„No, no, kaj bi se hvalila! Posojevalo se bo že, ali če bodo sami berači, redili jih bomo le mi, ki bomo še kaj imeli.“

„Ne morem ti oporekati, resnico govoriš.“

Ta dva moža sta pač vse najbolj trezno preudarila ter dobro pogodila, kako je z Američanom, toda njune besede so ostale med njima.

Neka druga sodba o Američanu pa je prišla med ljudi in tudi Domnu samemu na ušesa.

Kupček, mož Domnove sestre Neže, namreč kar ni mogel trpeti Domna. Takoj prvi čas po vrnitvi iz Amerike je tu pa tam zinil kako pikro o njem, kadarkoli se je govorilo, koliko je prihranil: a sedaj, ko je Domen prezidaval hišo, ni mogel več strpeti, da bi molčal.

„Seveda, seveda, on lahko zida“, hudoval se je proti sosedu, „saj ima še denar od naše hiše. Kako je prišel v Ameriki do denarja, tega natančno ne vem, mislim si pa lahko.“

„Molči vendar“, mirila ga je Neža, „ako to zvé. utegne te tožiti, potem boš pa imel jezo in pota.“

„V obraz mu povem, če hoče“, ni si dal Kupček nič dopovedati, „da ima naš denar. Saj so vsi videli listnico, po očetovi smrti pa

je ni bilo in je ni nikjer. In omarica je bila od dne, ko so oče delali oporoko, vedno zaklenjena, in jaz sem jo po očetovi smrti prvi odprl. Torej kam je prešla listnica z dvesto goldinarji? Nikar ga ne izgovarjaj, čeprav je tvoj brat!“

„Kakšno reč ste imeli že takrat, predno je šel v Ameriko, pa mu ni mogel nobeden dokazati. Bodi torej tiho, saj ti vsa jeza in govorjenje ne bo dalo onih dvesto goldinarjev.“

„Za dvesto goldinarjev že smem potožiti, ne? Jaz jih ne morem kar tako pozabiti.“

Američan je zvedel to ter se silno togotil nad Kupčkom:

„Saj mu jih rad plačam, z obrestmi vred poplačam tiste goldinarje, samo to naj mi dokaže, kdaj sem jih vzela. Zapreti bi ga dal, ker mi jemlje pošteno ime, pa zaradi sestre svoje mu prizanašam. Križ božji, če sem res tat, kako pa je to, da me ne zapró? Naj kdo ukrade le pet goldinarjev, že bo sedel, meni naj bi pa prizanašali, če bi bil ukradel dvesto goldinarjev? Kolikokrat sem že Boga prosil, da bi na dan prišlo, kje je tisti denar, pa nisem uslišan. O da bi bil že rešen tega križa!“

Vršani sami niso vedeli, kaj naj bi si mislili o prepornih dvesto goldinarjih. Kupček je tako za gotovo trdil, da je Domen tat, a le-ta je zopet dokazoval svojo nedolžnost, in sodišče ga ni prijelo, kdo bi mogel uganiti pravo?

Tako je bilo Američanu življenje v starem svetu od dné do dné zopernejše. Hiša je bila sicer ob letu njegove vrnitve že dodelana in zares prav lepa, najlepša na Vrhu, toda samo lepo stanovanje še ne dá prave sreče. Domen je bil skoro vselej jezen, kadar se je ozrl po olepšani hiši, saj mu je požrla ves denar, in sedaj še toliko ni imel, da bi vino in drugo pijačo lahko redno plačeval. Res je vsak dan kaj stržil, toda tisti krajcarji se kar nekam pogubé in nikoli jih ni zadosti, če ni nikjer večje zaloge. Take pa Domen ni več imel, in zato ga ni nobena reč več veselila. Zopet je ležal na mreži ter se hudoval nad muhami in drugimi sitnostmi in sitneži. (Dalje.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje)

VI.

Dan je jel svitati, a jaz še nisem bil zatisnil očesa. In kako tudi! Skrajno razburjeni živci mi tega niso dopuščali, temveč so siloma odganjali spanec ali boljše, onemoglost, katera

me je hotela početkoma objeti vsled prevelikega napora in utrujenosti. Če sem bil prve ure po onem grozovitem dogodku v gozdu do cela omamljen, torej tóp proti vsem vnanjim utiskom, postajal sem sedaj zelo občutljiv

Američan.

(Povest. — Spisal I. Štrukelj.)

(Dalje.)

II.

O ti moj Bog nebeški!
Kaj sem se Bogu zamerila?
Národna.

„No, še nikoli se mi ni kaj takega prigodilo!“ tožil je in se jezil Kupček, ker je pustil ob ajdovi setvi dva kraja presevka.

„I, ajde bo še vedno dovolj, če bo le kaj obrodila“, tolažila ga je žena Neža, „saj si je posejal dobre tri mernike.“

„Pa pravijo, da umrje človek še tisto leto, ako pusti presevek“, menil je pol boječe, pol v šali Kupček.

„E, pojdi se solit!“ zavrnila ga je žena: „Ako bi bilo treba umreti za vsako zmoto, mene bi bili že davno nesli na pokopališče, ker sem že dostikrat pozabila osoliti kako jed, pa mi še nikdar ni bilo nič za to.“

„Saj je res taka“, pritrnil ji je mož ter stopil iz veže, da bi pokladal kravam in volom, kar mu zastopi pot Američan — Mecesnov Domen. Kupček, ki Domna ni rad videl, izkušal je iti svojo pot, a prišlec ga ustavi z besedami:

„Hm, hm“, — malo pokašljeval je; kaj hočemo, tako si pomagaj marsikdo iz zadrege, Domen tudi —, „ti, hm, za botra bi vaju rad, kaj ne, da pojdeta?“

Tako je prosil Domen, rodil se mu je bil namreč sinček.

Kupček bi bil najrajši, da bi bil Domen sam Bog vé kje; toda za botra iti — tega si ni upal odreči.

„I, ž njo se zmeni“, dejal je na kratko, „jaz moram v hlev.“

Pa je šel živino krmit. Domen pa je govoril z Nežo in jo — sestro — kajpak pregovoril, da mu bode, kakor že poprej vselej, botrovala s svojim možem.

„Torej, da bosta za gotovo!“ dejal je že držeč za kljuko.

„Seveda, seveda, saj moj koj pozabi. Samo takrat, kadar ga jeza popade, reče marsikaj, a drugače je precej dober“, mirila je Neža brata, ki je nekam nezaupno prišel h Kupčku, češ, saj ne bo hotel iti. Že poprej se je namreč doma ženi dobro upiral, trdeč, da Kupček ne bo maral iti za botra, ker je vedno rogovilil zoper njega. Pa Lojza je dejala, čemu iskati sedaj drugih botrov, ko sta bila Ančki in Na-

cetu tudi Kupčkova. „Le stopi tje, saj bosta rada“, silila je Domna in ubogal je, dasi nerad. No, pa ni mu izpodletelo, zakaj Kupček se je ženi navadno vselej podal, dasi ji je malo ugovarjal. In tako je bilo tudi sedaj.

Kmalu sta se praznično oblekla ter vzela Mecesnovega „ajdka“ in ga v treh urah vrnila kot Domenčka.

Nekoliko je pa vendar-le pokazal Kupček svojo nevoljo do Američana. Dobro je vedel, da jima bo postregel Domen z zavretim vinom, pa se je nalašč odtegnil tej dobroti in šel domov; Neža kajpak ni hotela delati zdražbe na dan krsta ter obsedela nekaj ur pri Američanu. Del njenega moža pa so dobili otroci njeni, ki so bili brž za njo, ko se je vrnila od župnijske cerkve. I, saj se vé, otroci so bolj vneti za take reči.

Mecesnja je torej dobila Domenčka, a izgubila je zato Domna. Ne sme se reči, da bi mu bil Domenčkov jok tolikanj zopern, dasi je najmlajši Mecesenček dobro razodeval izvrstna pljuča, to ravno ne: a druge reči so gnale Domna od doma. Denarja ni imel več, zaslužiti si pa drugje ni upal kakor v Ameriki. Saj je pa tiste dni ves Vrh in okolico vznemirilo pismo Šešetove Pepe, ki je pred sedmimi tedni odšla v Ameriko. Svojemu bratu Francetu je pisala kratko pisemce teh-le besedij:

Dragi Francè!

V novem svetu se mi godi izvrstno! Samo jemo, pijemo, kuhamo in plešemo. Ližina Marička, ki je šla z menoj, se je že omožila. Da tudi tebi napravim vesel dan, priložila bom pismu bankovec za dva dolarja.

Pepa.

France, ki je dobil za američanski bankovec pet goldinarjev ter užival pri „Američanu“ „vesel dan“, seveda ni molčal. Ne malo mladega sveta je pogrelo to pripovedovanje. Tristo medvedov! Komaj stopiti v Ameriko, pa dobiti že moža in zaslužiti toliko, da lahko že domače svoje podpira, to ni kar si bodi! Komu bi se sline ne cedile po takih dobrotah?

Vse je hrepenelo, zlasti pa mladina, ki je tako željna vse videti in izkusiti. Samo nekaj jih je strašilo: govorilo se je namreč tudi, da

so Micino Micko, ki je šla kar sama brez izkušnega spremljevalca, Bog zna kam prodali. Ker ni znala nemščine, ni se prav pripeljala v Bremen, kamor je bila namenjena, ampak v neko drugo mesto, tri dni hoda od Bremena. Pa še nekaj je zapiralo mladeničem pot: vojaščina! Da bi imeli koga, ki bi jih vzel s seboj ter vedel že vsa pota in se lahko z ljudmi drugega jezika pogovoril, précej bi šli!

In tak človek se je dobil: Američan.

Listje so grabili pri Mecesnu. Dva dneva so že imeli najete štiri ženske, veliko listja je bilo že na kupu, kar domov ga je bilo treba spraviti.

„Lej ga, napravi že voz, saj vidiš, kako se vreme kisko drži; vsa stelja bo mokra, če je danes ne potegneš pod streho!“ prosila in hudovala se je Lojza, ker se Domnu ni nikamor mudilo.

„O to bo brž narejeno“, de Domen malomarno ter gre pripravljat voz. Pa je hodil okrog voza in hleva dobro uro, in vendar še ni bilo videti, da bi bil kaj storil.

Lojzi se je vse to prepočasno zdelo, zato zakliče možu z vežnega praga:

„Za božji čas, obrni se vendar malo hitreje, saj vidiš, da bo vsak čas dež! Tako že hodiš okoli voza, kakor bi mislil po suhem iti v Ameriko!“

„Po suhem ravno skoz in skoz ne pojdem, v Ameriki bom pa prav gotovo v petih tednih“, odvrne ji Domen tako resno, da Lojza ni prav nič dvomila nad njegovimi besedami.

„I, kam boš hodil zopet! Jaz se ne bom več ukvarjala s hišo in posestvom.“

„Ne boj se! Vse sem že preudaril, pa nič hudega ti ne bo, saj ti bom brž nekaj poslal.“

„Seveda boš poslal! Koliko si pa ona leta?“

„Sedaj ti pa bom.“

„Kaj pa pomaga denar, ko sem sama z otroki?“

„Vzel bom hlapca in deklo.“

„Gostilno bom pa précej zaprla, če res misliš iti.“

„Ne, tega pa ne pustim! Saj ne bom dolgo iz doma.“

„Ah, kako si ti čuden!“

„Če nisi ti še bolj čudna!“

Tako sta besedovala, Domen se je pa précej prihodnje dni jel pripravljati za pot. Bolj na skrivnem je pa pregovoril še več mladeničev od osemnajst do dvajset let, da so šli z njim, zakaj očitno ni bilo varno, ker bi jim bila gosposka gotovo branila.

Neko noč so prepili pri „Američanu“, drugo jutro so jo pa udarili proti Ljubljani, da si omisljijo vozne listke za železnico in ladijo.

Pri tej ali oni hiši — saj je vodil Domen osem mladeničev s seboj — je šel tiste dni

junček iz hleva, a očetje so se tolažili, da jim hvaležni sinovi kmalu pošljejo dvojno vsoto iz Amerike.

Ali kar nenadoma jim podere vse upe košarica Katra, prišedša iz Ljubljane. Piščance je bila peljala v Ljubljano naprodaj, a na Vrh ni prinesla samo strženega denarja, ampak tudi novico: Domna in vse, ki so bili z njim, so v Ljubljani zaprli.“

„E, zakaj neki?“ nekateri niso hoteli verjeti

„Zato, ker še niso dostali vojaške dolžnosti. I, boste že še slišali“, govorila je skoro redkobesedna, sicer klepetava Katra.

In res, Katra je govorila golo resnico. Kmalu so jela prihajati pisma, da so jih vse vtaknili v Ljubljani v luknjo. Mladeniči so izražali v pismih nado, da se njim ne bo zgodilo nič hudega, a Domna pa bodo neki trdo pestili.

Kako pa je bilo mogoče, da je gosposka izvohala, kam je Domnova družba namenjena? Koliko ljudij prihaja v Ljubljano z vsakovrstno prtljago, koliko jih potuje v tuje dežele, pa vendar nikogar ne ustavljajo!

Bleda zavist je bila kriva pri tej nepriliki naših izseljencev. Domen je kot izkušen potovalec vedel, za koliko se lahko dobé vozni listki. Ker je poleg tega kupoval za svoje sopotnike, zahteval je po pravici malo nižjo ceno. Toda ljubljanski agent, pri katerem je bil „Američan“, gledal je tudi na svoj dobiček. Nikakor se nista mogla pogoditi: Domen ni hotel primakniti, oni ne odnehati.

„Grem pa drugam!“ bilo je Domnu že preveč, torej odidejo k drugemu agentu. Tačas pa obvesti prvi gosposko, in še predno je kupil vozne listke, bili so mu za petami ter ga deli s tovariši pod ključ.

Domen se ni zmenil dosti za to. Nekaj dnij bom imel zamude, tistih par požirkov pijače tudi ne bom deležen, ki bi mi jo bili sicer iz hvaležnosti v povračilo mojega truda plačali moji domačini — to bo vsa škoda. Tako je sklepal, saj ni nikogar silil, naj gre z njim. Vedeti pa tudi ne more, koliko let ima vsak njegovih sopotnikov: kdo ga bo torej kaznoval in zakaj? Kakor je mislil sam pri sebi, tako je tudi govoril, in res mu niso nič storili.

Veliko več skrbij in žalosti in jeze kakor Domnu pa je provzročila ta nezgoda doma Lojzi. Oj, kako so letale nadnjo matere zaprtih sinov! In kako so jo zmerjale!

„No, sedaj si sita, ker si mi Jožefa spravila v ječo!“

„Veš, Lojza, ti boš imela na vesti, če mi Janeza ustrelé!“

„O moj Bog nebeški, kaj sem ti vendar kdaj prizadejala, da mi greš napraviti tako žalost in sramoto?“

„Mož misli samo na pijačo, sedaj je pa vaša hiša še sina zmešala in spravila v nesrečo!“

„Nikoli ti ne bo dobro, ker si toliko družinam požrla mir in srečo!“

Tako in še huje so vpile nad Lojzo, ki je bila seveda čisto nedolžna. O, da bi bilo po njeni glavi, še Domna bi ne bila pustila od doma! Toda ali ga more udržati, če si vtepe Ameriko v glavo? Opravičevala se je, pogovarjala, tolažila, toda ženske so imele svoj prav. Niso ji privoščile mirnega dneva, dokler po desetih dneh ni bilo zaprtih mladeničev domov. Sedaj so jeziki utihnili, dasi jeze še ni bilo konca. Zakaj škodo je imel vsak, ki se je pridružil Domnu. Zapravil je dokaj, zamudil nekaj časa in imel nad seboj madež, da so ga že vlačili po zaporih.

V desetih dneh so, kakor rečeno, vse izpustili. Domen je nadaljeval svojo pot v Ameriko, njegovi varovanci pa so se pobiti vrnili domov.

Počasi so potihnili in le bolj poredkoma mislili na Ameriko; Lojza Mecesnova pa je imela zapored bridke ure, odkar je odšel mož iz doma.

Kakor je rekel, najel je bil res Domen hlapca in deklo. Toda slabo je izbral: ne Tone — hlapec, ne Neža — dekla nista bila vzor poslov. Delo jima ni dišalo, pač pa sta bila polna drugih muh. Vršani so kmalu opazili, da se precej rada vidita. Posebno Blažon, ki ga je zadnje leto zelo podrlo in je včasih kaj pomagal pri Mecesnu, je to dobro vedel. Blažon je namreč skoro vsak krajcar sproti zapil ter zato ni mogel kaj prida gospodariti. Razven tega je imel pa še hudo nesrečo. Kupil je bil od Hrvata prašiča za štirideset goldinarjev, a žival ni bila zdrava in je poginila. Izgubil je potemtakem denar in žival! Zato je kaj rad zaslužil kaj okroglega, Bog, da ga je hotel kdo najeti. Najrajši je pa delal „Američanu“, kjer ni bilo brez pijače. Samo nekaj ga je jezilo. Neža, ki je po navadi kuhala namesto gospodinje, je preveč stregla Tonetu. Vselej je skledo tako obrnila, da je bilo največ zabele pred njenim ljubljencem.

„Le stoj!“ sklene nekoč. „jaz te izplačam!“ Pa se je pomenil z Malinarjevim Grogo, ki je ž njim vred napravljal drva pri Mecesnu.

Opoldne sedé za mizo pri skledi žgancev. Neža jo je postavila na mizo, pa tako, da so bili skoro vsi ocvirki pred Tonetom. Blažon zajame dvakrat, potem pa nagne glavo po strani, ogleda skledo od vseh krajev, prime jo ter nekoliko zasučé, govorec v istem času Grogi:

„Kaj praviš ti, koliko neki velja taka skleda?“

Groga se malo zamisli, tudi nekoliko zavrti skledo ter méni:

„I, za dva groša bi se pa dobila.“

Pa je bila skleda presukana. Ocvirki so prišli pred Blažona in Grogo, Neža in Tone sta pa čemerno otepala nezabeljeno stran. Reči si pa ni upal nobeden nič.

Lojza je imela bistro oko in je tudi vedela, da s hlapcem in deklo ni vse, kakor bi moralo biti, toda od hiše ju ni mogla dati, — ker ni imela denarja za plačilo. Od Domna pa še ni bilo ne pisma, ne denarja. Če ima pa gospodinja kaj vestí in vé, da se godé pod njeno streho nerednosti, ne more biti vesela, in tudi Lojza ni bila.

Ali to je bil šele začetek! Lojzo je čakal še nebroj jeze in žalosti.

Domenčka je začela božjast viti. Nobena stvar mu ni mogla pomagati, ne blagoslovljena voda, ne drugo zdravilo. Umril je.

„Naj umrje, otrok nedolžni, saj so mu nebesa zagotovljena; Bog vé, kako bi umiral, ako bi dočakal visoko starost!“ tako govore navadno stariši in drugi ljudje, ako zapusti solzno dolino otročiček. Lojzo je tudi tolažila misel, da ima svojega že v nebesih, ki bo prosil zanjo, ter bi tudi zaradi njegove smrti ne bila dolgo žalovala, da ji niso ženske Vršanke provzročile tolikih sitnostij.

Godilo se je pa tako-le: Domenček je umrl. Tri tedne po njegovi smrti dobi pa Lojza poziv od gosposke. Gre tje, in tam ji povedó, da jo nekdo — imena ni zvedela, dasi je je zahtevala — dolži, češ, otroka je poležala ali zastrupila.

To ni malenkost! Materi, ki je ljubila svoje dete, ki ji je njegova smrt zadala hudo rano, pa sedaj kaj takega očitajo!

Lojza je bila žalostna, nevoljna, pa vse ni dosti pomagalo. Domenčka bodo odkopali in preiskali, kaj je resnice na ovadbi.

No, to je bilo hrupa in besedij in sumničenja in čudenja, ko se je vse to vršilo! Toda Lojzi niso dokazali ničesar. Mrliški oglednik, ki je prišel otroka ogledat, ni našel nobenega sumljivega znamenja na njem, ravno tako se je izrekla tudi komisija, ki je odkopala mrlička.

Čast in poštenje Mecesnje je bilo torej oprano, toda ono stikanje glav, ono natolcevanje in pomenki, ki so jo razglasili in obsodili kot detomorko, to jo je bolelo. In dasi je gospôska izrekla, da je Domenček umrl naravne smrti, ta in ona je še vedno trdila: „Saj se lahko zmotijo. Précej naj bi bili pregledali otroka, Bog vé, kaj je počela Lojza ž njim. To je gotovo, da ji je bil zgolj za napotje! Ej, ej — na svetu se zgodi marsikaj — —.“

Tako so sosede Lojzo še vedno bolj po strani pogledovale ter se manj ko manj pečale ž njo, češ, kdo vé, kaj tičí v tej ženski. In

kadar so bili pivci pri „Američanu“ že malo bolj odkritosrčni, iznebil se je marsikateri kake take, da bi je bila Lojza težko vesela. Seveda ji ni nobeden v obraz očital kaj hudega, ampak po strani so letele besede, pa tudi neslišani pogovori včasih ranijo. A kaj se ljudje zmenijo za to!

V tem je pisal Domen iz Amerike, in ne samo pisal, temveč ženi tudi poslal sedemdeset goldinarjev. To bi bilo zanjo uteha — če bi bila. Lojza bi bila kar najrajša odslovila hlapca in deklo, toda zaloga pijače je pošla. Denarja pa ni bilo nikjer nič. Ko je on odhajal, pobral je vse, kar je bilo pri hiši, pa še dovolj ni bilo; nekaj za pot si je moral še izposoditi. Kar je pa od dné do dné dobila za prodano pijačo, poizgubilo se je, da še sama ni vedela, kam. Delavci, pa sol in olje, pa to in ono — denar se je kar topil. Ker ji je Domen tako zabičeval, naj vendar skrbi za gostilno, ni si upala opustiti je, ker bolje je malo potrpeti, kakor pa imeti pozneje, ko se zopet povrne, večni pekel v hiši. Zato je zopet naročila nove pijače.

Sicer jo je pa gostilna samo jezila. Pivci so bili namreč vedno bolj nerodni. Pri „Američanu“ je bilo pač prosto! Kdo se bo pa bal ženske?

Ob desetih je gonila Lojza vselej pivce iz hiše, češ, kaznovana bom, če me dobé.

„E, Lojza, ná, pit pojdi, saj bodo nas tudi dobili!“

„Pa vi ne boste plačali kazni, jaz jo pa bom.“

„Le nič bati, vsi bomo pomagali! Kaj pa nam je, če zložimo vsak par božjakov?“

„Doma bodo hude; nikar se ne mudite! Za potrebo ste ga že dobili.“

„Če pa plačamo! Lojza, vesela bodi, da kaj iztočiš!“

„Že rada točim, toda o pravem času; jutri bo treba vstati.“

„Poprej bomo na nogah kakor drugi. I, jaz ne vem, pa si sitna kakor muha; Domen je bil ves drugačen“

„On je pa on! Kaj bo pa rekel, če bom denar zapravljala z nepotrebni kaznimi?“

„Nič ne bo dejal, saj nas pozna.“

„No, le pojdite, boste pa še jutri prišli!“

„Seveda bomo prišli, kadar bomo hoteli, in šli bomo, kadar se nam bo zljubilo. Le vina daj!“

Kaj je hotela? Vina je prinesla in potrpela.

Bilo je drugikrat. Možaki so jo že pred devetimi pomaknili spat. Pri „Američanu“ ugasnejo ter gredó spat. Ob najstih pripôje mladi svet ter trka na vrata „Američanove“ gostilne.

Nič se ne oglasi. Jeden stresa vrata, drugi ropoče pri oknih. tretji kliče: „Lojza, odpri, žejni smo.“

„Spat pojdite“, velí jim, vzbudivša se gospodinja.

„Odpri, vina na mizo, nocoj smo veseli“, čuje se od zunaj.

„Prepozno je že, poprej bi bili prišli!“

„Sedaj je naša ura, odpri!“

„Jaz pa pravim, da ne. Kadar je odprto, pridite!“

„Bomo le videli!“ Pa še bolj zabrné vrata in huje zaklopočejo okna.

„Vse bo drobno, še nocoj, če nas ne slušaš“, zagrozí jeden ponočnjakov. V potrdilo razbije okno.

Nerada, vendar ob taki sili je odprla Lojza gostilno in prodajala pijačo vso noč. Kajpak rjojenja je bil sit ves Vrh, in drugo jutro so zopet Lojzo obsipale Vršanke, češ, ponočnjake vzrejš. Če bi jim ti potuhe ne dajala, saj bi bili vsi lepo doma. Ker jih pa vabiš in k pijači napeljuješ, pa ni mirú vse noči! Bog bo sodil, kdo ima več krivde, nerazsodni, lahkoživi mladeniči, ali tista, ki jim toči pijačo in jih vodi v greh!

Mecesnja je pač dobro vedela, da ni prav, če pijó mladeniči po noči, toda kako naj jih odžene od hiše? Ali naj si dá vse razbiti? „Da bi bil vsaj on doma, njega bi se vendar malo bali!“ tako si je želela ne jedenkrat.

A ne samo ponočni, tudi podnevni pivci so ji bili že odveč. Vdelavali so tako, da že ni bilo nikamor. Pride Blažon, pride Mlinarjev Grogga, pride še nekaj takih izvoljencev, pa začnó modrovati, da bi bilo dobro, ako bi ustanovili svoje pivsko društvo s sedežem pri „Američanu“.

„Jaz tako pravim“, vpije Grogga, „da bodo imeli, če že morda nimajo, kmalu vrabci svoje društvo. Zakaj so pa vedno skupaj? In če jim pretí nevarnost, kako naglo pokličejo drug drugega, naj varuje svoj kožušček!“

„Mi se moramo tudi združiti“, pritrja mu Blažon, „zakaj drugače nas ženske in drugi sovražniki preveč preganjajo. Kako se boš sam branil? Če pa stojimo vsi drug za drugega kakor skala, kdo nam more do živega?“

„Društvo, društvo moramo imeti“, vpilo je vseh sedem pivcev — bili so vsi zreli za tako društvo, „samo pravil še nimamo. V občinskem odboru in pri vseh društvi se red ohranja s pravili. Določimo si še mi taka pravila.“

Ta predlog se je zdel vsem pameten, samo meglene glave so bile nesposobne dolgo misliti.

„I, čim manj je določb, tem bolje bo“, menil je Blažon.

„Brez nič pa le ne moremo biti“, protivil se mu je sosed.

„Vsak plača pol litra žganja pri vstopu, to bodi prva določba“, predlaga modri Grog.

„Prav dobro, prav dobro!“ zahrumi mu od vseh strani, in brž naroči sedmorica sedem pol litrov žganja, da bodo sprejeti v društvo.

„Kako bo pa ime našemu društvu?“ povpraša Blažon.

Tukaj so se pa sporekli. „Pivsko društvo“ ni ugajalo skoro nikomur, ker so se bali jezikov, češ, samo pili bodo. „Društvo pametnih mož“ zopet ni bilo vsprejeto, ker je nekdo rekel, da tudi mladenič lahko pristopi, če le plača pol litra žganja. „Društvo Vršansko“ tudi ni ugajalo, ker vsi Vršani ne bodo v njem.

„I, no, i, no — samo ‚društvo‘ recimo našemu društvu; mi, kar nas je v njem, vedeli bomo že, kaj hočemo, drugim pa nič mari“, tako je nazadnje predlagal Grog, in njegova je obveljala, ker nobeden ni vedel nič boljšega. Samo to so še določili, da nihče nikoli ne sme ostati nič dolžan, temveč, da morajo društveniki zanj vse plačati. In pa napiti se ne sme nobeden toliko, da bi sam domov ne mogel. Zaradi vsakdanjih ali tedenskih shodov se niso mogli zjediniti, ampak izrazili so željo, da bi bili kar najpogosteje skupaj.

To društvo je dobro vspevalo, Lojzi pa delalo veliko sitnostij. Kolikokrat bi bila rada hišo zaprla, pa je prišel kdo „društvenikov“ in sedel in sedel, češ, morda pride še kak drug od „društva“, treba ga je torej čakati.

Vršanke pa, ki niso vedele, kakšna so pravila „društva“, jezile so se zopet nad Lojzo, kakor da ona lovi moške v gostilno in jih pri pijači zadržuje.

„O, ti strup ti, vražji!“ hudovala se je Bezelja nad možem in Mecesnjo. „Bog vé, kaj imata! Moj zmiraj ondi sloní in zijá ono —! Vso vas bo spridila!“

Joj, nekdam — predpustom — so pa še plesali pri „Američanu!“ Pa ne samo mladi, ampak tudi možje so se vrteli z dekleti. Sedaj je bilo pa že preveč potrpežljivim Vršankam! In kdo bi si bil mislil, celó Kupček je zašel v nesrečno gostilno in — plesal!

A Lojza ni sama naprosila godca, še iz hiše ga je podila. Ker je bilo pa vse zanj, ni mogla storiti nič.

„Naj bo, dokler bo“, dejala je nevoljna. „Rajša bi pa skoro umrla, kakor gledala tak dirindaj po hiši! Bog bo že preložil.“

Prvo nedeljo po tem plesu je Lojza imela toliko opravkov doma, da bi bila kmalu zamudila deseto mašo. Kar ni mogla in ni mogla od doma. Ko se je vendar-le odtrgala, hitela je tembolj, da ne bi prišla prepozno. Vrh pa

leži, kakor kaže ime, visoko, župnijska cerkev pa je mnogo niže in pot je precéj navzdol. To nedeljo je bilo polzko. Lojza hití, kolikor more, po navzdol nagnjeni stezi in pride že v bližino cerkve. Še dobro četrť ure, pa bi bila le-tam. Sedaj udari ura deset. Lojza še bolj pohití, toda sebi v nesrečo. Spodrsne ji, in pade tako nesrečno, da si prebije na kolenu vse meso in ne more ne v cerkev ne domov. Sreča, da je za njo prišel kmalu Blažon, drugače bi se bila prav gotovo prehladila, ležeča na mrzlem snegu.

„Oh, Blažon, danes sem jo pa skupila!“ potožila je prišlecu, „hvala Bogu, da ste vi tako brž prišli za menoj. Padla sem.“

„E, menda ne bo hudega“, meni le-ta.

„Hudo, hudo, ne morem na noge in ne morem“, zdihovala je Lojza. „Za ves svet ne pridem sama domov.“

„Kaj ne poveš; tètè, kaj bo pa sedaj?“

„Poiščite mi voz, da me kdo potegne domov.“

„Ali si res tako nesrečno padla?“

„Burk ne uganjam, oh —“ zdihne Lojza vnovič, „sicer ne bi tukaj ležala.“

„Če je pa tako, potem bo pa zares treba povprašati za kak voz; no, le malo potrpi, kmalu ga bom dobil. Zavij se, zavij, Lojza, da se ne prehladiš tam na snegu. Tačas stopim k Anzelju, pa bo; ej, hencano žalostna nedelja! Brez maše bom, pa se ne bom nič izpovedal tega, ker je tebi bolj treba voza kakor meni maše.“

Anzelj, v deset minut oddaljeni vasicí, je rad dal voz, in še predno so prišli ljudje od maše, pripeljala sta z Blažonom Mecesnjo na Vrh. Rana ni bila ravno posebno nevarna, toda koleno, kjer se vedno pregiblje, ne cíli se tako rado, kakor kje drugje, zlasti ker je rana segala do kostij.

„Sedaj pa ne bo več plesala“, privoščila je Lojzi jedna izmed Vršank njeno nesrečo.

„Saj sama menda ni šla nikoli plesat, kakor sem slišala“, ugovarjala ji je druga, ko sta se menili tisto nedeljo popoldne o njenem padcu.

„Če ni sama, bila je pa kriva, da so drugi.“

„Tisto pa, tisto.“

„Oh, kako je bilo pri nas na Vrhú lepo, dokler ni bilo te vražje Američanove gostilne.“

„Še vedele nismo, kaj se pravi biti v hudem.“

„Ti, lej jo, Mecesnja pa malo vendar-le zaslúži, kar jo je zadelo.“

„Malo, praviš? Popolnoma!“

Tako sta menjavali ti dve svoje misli, druge in drugi prav tako, Mecesnja pa je ležala v velikih bolečinah na postelji in silno težko poslušala vpitje pivcev v svoji gostilni. A teh to

ni motilo. Sedaj pa sedaj, ko je prišel pogovor na to, zaklical je kdo:

„E, to bo brž dobro! Le z arniko močite, v tednu dnij bo rana zaceljena.“

Lojzo je noga bolela, pa trpela je udano ter se tolažila in nadejala, da bo kmalu odleglo. Pa zadela jo je še hujša bolečina, ne telesna, ampak dušna. Domen je pisal iz Amerike, pa tako, kakor še nikoli. Otroka sta jo izpraševala, kaj pišejo oče, pa odgovarjala jima je, da nič posebnega, naj bosta pridna, da so zdravi, drugega nič. A to pismo je bilo za Lojzo nenavadno bridko. Bilo je tako-le:

Lojza!

Če pa tako živiš, meni je prav! Ne maram se več meniti s Teboj. Kadar se vrnem, imela bova že obračun. Vem, da čutiš, kam merim, vendar da ne boš mislila tako ali tako o meni, priložim ti neko pisemce z Vrha. Če ga prav dvakrat prebereš, nič ne škoduje. V okvir bi ga bil dejal sam, a bolj prav bo, če ga deneš Ti. Tvojih lažnivih pisem mi je dovolj.

Domen.

Ono pisemce pa, ki je dovédlo Domna do tako trpkega pisma, se je glasilo:

Preljubi prijatelj!

Šel si v Ameriko in pustil doma ženo v gostilni. Ako meniš, da dobro gospodari, prav misliš, zakaj Lojza ima vedno več moških, moški pa njo. Meni sicer to ni nič mari, vendar da boš kdaj vedel, pri čem si.

Dober prijatelj.

Kadar zalotijo nepoštenega človeka na napačni poti, misli si: „Saj drugače ni moglo biti. Vsake sleparije je jedenkrat konec.“

Kadar pa obdolži mož nedolžno ženo, tedaj poka srce, tedaj obupuje v silni tugi.

Lojza svojemu možu nezvesta?! Da bi imela s kom drugim kake spletke?! Ne, bila je po-

šteno dekle, poštena žena in upa, da bo tudi vedno taka

Zato je tudi pisala brž potem, ko je mogla s postelje, Domnu pismo, zakaj otrokom ali komu drugemu ni hotela razodeti, kaj je med njo in možem. Tudi njegovo pismo je sežgala, brž ko je mogla. Pisala je to-le:

Ljubi Domen!

Poznal si me kot dekle, in veš, da nisem bila izmed onih norih. O meni Ti lahko pišejo, kar hočejo. Samo resnico naj pišejo, te se ne bojim. Vem, da me nekateri sovražijo, pa ne zaradi mene, ampak zaradi Tebe. Vest moja je čista. Pridi, kadar hočeš in poišči dokazov, drugače pa zahtevam in bom zahtevala, da mi pišeš kot svoji žvesti ženi, ki Ti je pred oltarjem obljubila žvestobo in jo je in bo držala vedno.

Tvoja žvesta

Lojza.

Ni nalašč namočila pisma v vodo, da bi bilo bolj solzno, toda solze je pa le točila, pišoč te besede, pa ne na pismo, ampak v predpasnik, ki je bil tačas namočen s solzami užaljene zvestobe.

A čudno! Laž in hudobija najdeta povsod zavetje, resnico pa odganjajo, kakor bi bila kužna. Tako tudi tukaj. Mož Domen je posmehujoč se bral Lojzino pismo, češ, dobro se izkuša opirati, toda kdo ji bo verjel. O ti —

Ni ji odgovoril, tudi denarja ji ni več poslal, ampak svoji sestri Neži je pošiljal po kake goldinarje z naročilom, naj pozvé, za kaj potrebuje Lojza denar in plača zanjo.

Lojza je seveda brž izvedela vse to, druge Vršanke tudi, toda druge ženske so se tega, dejal bi — ne vse — veselile, a Lojzo je peklo in žgalo. Nobeden je ni ne slišal, ne videl, a zdihovala je pogosto: „O ti, moj Bog nebeški, zakaj me tako tepeš?“ (Dalje.)

Biserji.

11.

Po osem nog imajo raki,
Pa vedno še so nazadnjaki.

12.

Če takrat, ko drugi, bodeš sejál,
I takrat, ko drugi, snopje boš bral.

13.

Ne gledaj v solnce presrpó,
Da ti ne oslepí okó.

14.

Ko zvoni, takrat odmoli,
Ker sicer ne boš nikoli.

Anton Hribar.

Američan.

(Povest. — Spisal I. Štrukelj.)

(Dalje.)

III.

Naj bo vse v božje ime!
Ker sem pa vzela te,
Skoz drobne solze
Bom starala se.

Národna.

Mecesnov Domen je bil že poldrugo leto v Ameriki. Žena ni nič vedela, kdaj se povrne, ker ji že dolgo dolgo ni nič pisal, še manj pa kaj poslal. Navadila se je že vseh svojih križev in težav ter trpela. Nekaterikrat je še pisala možu; ker ji pa ni nikoli odgovoril, sklenila je, da še ona opusti pisanje, češ, pa bodi, kjer hočeš; kadar ne bom več mogla zmagovati, pojdem pa prosit.

Nekega večera je še v postelji dolgo pre-mišljevala, kako bi jo previla, da bi naročila nov polovnjak vina, ker v tem, ki ga je točila doslej, ga že ni bilo veliko, sod je bil že nagnjen. Šele proti jednajsti uri je zaspala.

Ta čas se začuje na oknu trkanje. Toda Lojza ni slišala. Ančka pa se je predramila ter poklicala:

„Mati, nekdo trka.“

Mecesnja je še vedno spala. Zato jo hči zopet poskuša vzbuditi:

„Slišite, mati — mati, pri oknu je nekdo!“

„Kaj še v svojo hišo ne bom mogel!“ zarentači trkalec bolj na glas ter močneje potrese okno. No, sedaj se pa Lojza vendar-le prebudi, ter misleč, da bi kdo rad pijače, nevoljno odgovori:

„Sedaj ne točim. Po dnevi pridi! Kdo bo sedaj vstajal ter ti luč prižigal?“

„Ti preklicana ženska, kaj ne veš, kdo sem?“ zajezi se oni zunaj še bolj.

„Jezus, Marija, oče so!“

„Bog pomagaj, on je prišel, pa sedaj-le!“ začudita se ne malo hči in žena. Kot bi trenil, bili sta opravljeni ter šli odpirat Domnu, ki je prišel tako nenadno domov.

„Zakaj pa ne pišeš?“ očita mu Lojza. „Tako sem se te prestrašila, kakor bi bil strah vlomil v hišo.“

„Kdor ima slabo vest, tak se brž boji, če le listje zašumi — veš“, odvrne ji Domen pikro in osorno.

Toda Lojza te opazke, dasi je dobro čutila, kam meri, ni hotela razumeti ter se tudi ne zagovarjati, zato, ker je bila Ančka vpričo, ampak je naglo povprašala:

„I, kaj si kar tako brez vsega prišel? Kje pa imaš kaj prtljage?“

„Pride vse za meno“, odvrne Domen.

„Ali ste zame kaj prinesli?“ izprašuje Ančka radovedno, zaspanec jo je kar najedenkrat minul.

„Brez nič ne bo.“

Domen je bil tako kratkobeseden, da si ga žena in hči kar skoro nista upali več vprašati.

„Kaj piti in jesti mi daj!“ zahteva prišlec nato.

„Ančka, skoči brž v klet po vina“, veli Lojza hčeri.

„Oh, mene je strah“, brani se le-ta.

„No, le svečo prižgi, pojdem pa še jaz s teboj.“

Domen pa tačas sede, ali bolj prav, opoteče se za mizo. Ni bil namreč več čisto tešč, ampak po poti si je bil že precej naložil.

Lojza je postavila predenj liter vina in pol hleba kruha, pa se je opravičevala:

„Drugega sedaj po noči nimam. Sama ne vem, kaj bi ti pripravila? Ali bi jedel jajčka, na mehko kuhana?“

„E, le sama jih snej!“

„Kaj pa hočeš?“

„Saj imaš vendar kaj mesnega!“

„Pa danes je petek —.“

„Jaz sem popotnik.“

„Še nekoliko potrpi, da bo polnoči.“

„Le brž prinesi!“

„Ali kar surove — klobase imam, ali jih denem kuhat?“

„Kdo te bo čakal! Če misliš, daj; koliko ima nepotrebnih besedij!“

„O polnoči pride, potem mu pa ustrez“, menila je Lojza sama pri sebi, zakaj ugovarjati ni bilo varno, ker je bil mož tako nataknen. Kmalu sta mu z Ančko donesli par surovih mesenih klobas ter sedli k mizi. Nekaj časa so vsi molčali.

„Nobena reč za nič!“ začne nato zopet Domen godrnjati. „Nož tak, da bi ga lahko na Kum jezdil, pa bi še žuljev ne dobil, klobase trde kakor kamen, vino pa kislo ko vrisk! Človek pride zdelan, lačen in žejen, pa domov pride — in se mu tako godi! To je zato, če ima dobro ženo!“

„Mi smo krompir v oblicah in sok večerjali“, miri ga žena, „saj veš, kako je.“

„O, vem, kako je, vem, pa bo drugače!“

„I, kaj ne vidiš, da nimam boljšega?“
 „Seveda — zame!“
 „Bog se usmili vendar —“, ni se mogla Lojza več premagovati ter jela ihteti. Ančki pa tudi pogovor očetov in materin ni napravil nikakega veselja in začela je še ona jokati.
 „No, kisati se vama je prav treba“, zarezal je Domen, ki je bil čimdalje slabše volje. „Kaj sem mar zato domov prišel, da bom poslušal vajin jok? Ženske ste tudi prave sitnice! Ná, Ančka, pij!“
 „Jaz že ne bom“, brani se hči odločno.
 „Pojdi pa spat!“ zagodrnja Domen čemerno.
 „Eh, kakšni ste nocoj!“ vzdihne Ančka in še bolj zajoče, mati ji pa pomaga.
 Domen je razvidel, da mora začeti govoriti kaj drugega, da se ne bosta obe solzili.
 „Kaj pa s prašiči, kakšni so?“ napelje torej pogovor drugam.
 „Prašiči — naši?“ začudi se Lojza. „Kje sem jih mogla kupiti, ko mi ves denar sproti poide?“
 „Saj sem ga jaz poslal!“
 „Kdaj?“
 „Koliko je? Malo več ko dva meseca!“
 „Meni nič!“
 „No — pa Neži.“
 „Jaz ne vem nič.“
 „Kako da ne?“
 „Ne krajcarja mi ni dala in o denarju ne črhnila besedice. No, Ančka, pa ti govori!“
 „Oh, kako dolgo že niste pisali, oče! Teta Neža pa tudi ni prišla nič povedat“, potrjuje hči materi.
 „Ta je pa lepa!“ zajezi se vnovič Domen.
 „Da bi se bilo petdeset goldinarjev izgubilo? Skoro ne verjamem. To bo kaj drugega!“ pa si je segel v lase ter jel premišljevati.
 „Še nekaj!“ pohiti zopet. „Kako je pa z Liznikovim travnikom?“
 „Letač ga je kupil za osemdeset goldinarjev“, odgovori mu Lojza, čudeč se, kako da mu je sedaj kar brž ta travnik na misel prišel.
 „Letač?! Ni moj?!“ poskoči Domen izza mize ter treščič kupico, ki jo je prav takrat mislil izpiti, za duri, da se na drobno razbije. Potem pa zdirja po sobi ter zakriči razjarjen: „Tako, tako! O ti vražji svet! Pa da se poprej nisem spametoval! No, res, bedak sem bil! Neža je Kupčkova žena, o bomo že še govorili! Že vidim, da se ne morem zanesti prav na nikogar! Vse me vara, doma, sestra — glej, pa sto goldinarjev sem ji poslal, pa še naročil, naj travnik le draži, bom pa še doposlal — pa nič! Tako bi klel, da bi se iskre delale, če bi kaj pomagalo! Ali tega denarja tudi ni tebi dala?“ obrne se vprašajoč k Lojzi,

ki je bila kakor Ančka vsa iznenajena in prestrašena.

„Sedaj prvič slišim, da si ga ji poslal. O kaki kupčiji se mi še sanjalo ni“, dopoveduje žena po pravici.

„Ti, kača ti, no, človek ji ne more reči dobro, pa še pisala je, da je že vse dobro, da ni treba več pošiljati“, zarohni zopet Domen.

„Zakaj pa meni nisi toliko zaupal?“ očita mu na lahko žena.

„Tebi pa zato, ker —. Ne bom govoril, saj veš.“

„In ti verjameš? Ali ne uvidevaš vedno bolj, da te drugi prav hinavsko varajo?“

„Prav zato, ker vidim, da nobeden ni nič vreden, tudi nobenemu človeku ne zaupam, če bi se stokrat na krvavo pridušil. Sama ciganska sodrga! Pa boste že še videli, kaj Domen premore. Če bi me bili tudi opeharili za tiste goldinarje, imam pa druge!“ Pri teh besedah vrže po mizi listnico, da se usujejo bankovci iz nje.

„Mogoče pa je vendar-le, da je denar kje na poti zastal. Saj menda še ni zastarano, morda ga boš še dobil“, poskuša žena togotnega moža umiriti.

„O, že vem za tisto pošto, dobro mi je znana; nikjer drugje ni denar kakor pri Kupčku. Kako si kratke pameti! Zakaj mi je pa pisala, da je sto goldinarjev dovolj, če jih ni sprejela? O, moji možgani so še vedno dobri. No, to je ljubezniva sestra!“

„Sedi, sedi, jutri boš vse bolj preudaril, saj menda ne bo tako hudo, kakor si domišljuješ“, poskusi ga potolažiti žena vnovič. Pa Domen se je bil preveč razsrdil. Nič ni pomagala nobena beseda; v jednomer se je hudoval in pretil, kako se bo znosil.

Dolgo še niso šli spat in še potem so slabo spali: vsak je imel svoje misli. Domen ni mogel preboleti tolike zvižaje in prevare, Lojzo je molčče skrbelo, kaj še bo, če bo mož vedno tak do nje, Ančka pa je ugibala to in ono: o denarju, ki ga ni in ki bi ga bili mati tako krvavo potrebovali, in pa še bolj so ji rojile po glavi nejasne besede starišev. Čudno, si je dejala, saj se včasih nista prepirala, sedaj pa kakor bi se bila vzdignila med njima neprestopna stena! Kaj neki imata? Pa ni uganila in bilo je še boljše, da ni.

Drugo jutro je Mecesnova dekla že davno skuhala zajutrek in pomolzla kravo, dasi ni bila Bog vé kako pridna za delo, a gospodinje in Ančke le še ni bilo od nikoder. Pa sta hlapec in Nace tudi pošteno štorkljala po veži, toda oni dve sta le spali.

„I, kaj pa je danes? Kaša bo že vsa mrzla“, mrmral je hlapec Tone ter poprašujoč gledal

deklo. „Pojdi no pogledat, kaj se obirata, da ju ni in ni. Saj to ni njuna navada.“

„Še staremu nesem ta-le piskrček kave“, obljubi Tonetu dobra dekla. „potem ji grem pa res buditi. Naj ju bo jedenkrat malo sram, ker mene sicer tako izganjata iz postelje.“

Nato nese staremu Mecesnu kavo.

„Ravno tako se mi je zdelo sinoči“, prične starček na postelji, „kakor bi se bil Domen nekaj prepiral. I, pa nisem nič slišal, da bi bil namerjal domov priti. A lahko da je prišel, kdo pa meni kaj pové! Ali ti kaj veš?“

„E, vam se je kaj sanjalo, oče“, odvrne dekla, ki ni posebno spoštovala starega moža, „jaz nisem nič slišala in tudi ne videla.“ Pa se je obrnila in šla.

„Veš, kaj“, pripovedovala je potem Tonetu pred ognjiščem, „oče so sinoči Domna doma slišali.“

„Oče tudi vse slišijo“, odvrne Tone, ki se ni nič kaj menil za to novico, ker ga je skrbelo samo to, kaj bo s kašo, če le še ne bodo sedli za mizo. „Le oni dve pokličí, kdo ju bo čakal!“

Pa brž se je skazalo, da ima stari Mecesen le še dobra ušesa, dasi je že tako v letih. Ko je namreč dekla začela buditi gospodinjo, zarežal je brž Domen nanjo, češ, kaj je treba vpiti kakor lačna vrana!

„Oh, kako sem zaležala“, potoži Lojza ter brž vstane, „taka se mi pa že davno ni primerila.“ Tudi Ančka se je zavzela, ker je svetil skozi okno beli dan. Kar oblekli sta se in malo pomolili, potem pa hiteli k drugim.

„Ti pa le še malo poleži, saj se ti nikamor ne mudí“, dejala je Lojza Domnu ter zaprla za seboj.

„Mati, ali so res oče doma?“ povpraša Nace mater.

„Res, res“, odgovori mu namesto matere sestra, „sinoči že proti polnoči so prišli.“

„Ali sedaj doma ostane?“ vedel bi rad Tone.

„Kakor ga še prime, rekel ni nič“, reče zamišljeno Mecesnja ter začne moliti pred jedjo.

„Pa da nisem nič slišala?“ začudi se sama sebi dekla.

„Kako, ker spiš, kakor bi te ubil“, zavrne jo Tone, tega pa ni povedal, odkod vé to.

Predno je bila kaša iz sklede, bilo je še povpraševanja skoro toliko, kolikorokrat so z žlicami zajeli, in Ančka pa Lojza sta komaj vse dopovedali.

Domen pa ni zaspal več in tudi ne ležal, kakor mu je svetovala žena, temveč tudi vstal. Pač bi bil počitka še potreben, a prejšnjega večera ni mogel pozabiti. Hotel je ženo iznenaditi, pa še bolj je bil sam presenečen, ker je zvedel, da ga je sestra za nos vodila. Ko je

družina odjedla, izpil je požirek brinjevca, malo pogledal okrog oglov in po hiši ter se tu in tam kaj pojezil, če je opazil kako stvar, ki ni bila po njegovem vkusu, izpregovoril par besedic z Nacetom, stopil tudi k očetu, pa le za trenutek, potem jo je pa zavil naravnost h Kupčku.

Kupčkovka je bila v veži ter iz prašičjega piskra mislila preliti v škaf. Ko se prikaže Domen na pragu, prestraši se tako, da ji pisker pade iz rok in se na robu škafa razbije. Po rokah se je vsa oparila.

„Kaj si ti tukaj?“ spravi komaj iz grla in prvi hip je bila tako preplašena, da bolečin na roki še čutila ni.

„Noč me je dala, pa kakor je videti, tebi to ni posebno všeč“, pičil jo je brat.

„Zakaj mi ne bo všeč — samo, kdo bi te bil pričakoval? Toliko sem se te nadejala, kakor svoje smrti.“

„Seveda obeh se bojiš.“

Neža je molčala ter otipavala opečene roke in jih v zadregi brisala s predpasnikom.

Domnuse je dobro zdelo, da se ga sestra boji, in privoščil ji je strah.

„Veš, kaj, Neža“, začne za nekaj časa, „sestra moja si bila, pa odslej mi ne boš več. Lahko bi ti rekel marsikako besedo, tudi tožil bi te, ker si mi naredila dovolj škode, toda vsega tega še vredna nisi, hinavka, samo denar mi vrni, ki sem ti ga bil iz Amerike poslal, potem pa bodi, kjer hočeš. Saj si me razumela, ne?“

„Oh, če bi ti vedel“, opravičuje se sestra Domnova, „koliko sem jaz prestala zaradi tistega denarja —.“

„Kajpak, huda vest močno peče!“

„Poslušaj, potlej boš sodil! Kaj meniš, da je bilo prav prijetno, ko sem za Lojzo plačevala? Ona si je mislila Bog zna kaj o meni! Za zadnje denarje pa jaz nič ne morem: on je dejal, da bo vse njegovo, dokler ne bo dvesto goldinarjev — saj veš, onih dvesto goldinarjev.“

„Koliko smo že po nepotrebem govorili in se jezili zaradi tistih preklicanih dvesto goldinarjev“, pograbi jeza Domna, da začne kričati, „pa že zopet mi jih na dan vlačiš! Da bi jih jaz kdaj vračeval, še misliti ni. Jaz pravim, meni denar nazaj, moj denar meni nazaj!“

„Moj Gospod nebeški, že zopet bo prepír in jeza! Saj sem svojemu pravila, pa je bilo vse bob ob steno! Kar polastil se jih je, kaj se bom bodla ž njim!“

„Zakaj mi pa nisi takoj pisala, kako je? Kaj si bila tudi prisiljena lagati, ti —!“

„On mi je zapretil, da ti ne smem resnice naznaniti. Pa sem si mislila, tebe še ne bo

tako brž domov, in kadar prideš, boš že pozabil in se bova že kako pobotala. Razven tega pa, če mi še tako zameriš, nekaj drugega

je tudi, da sem tako ravnala. Boljše je, da me sovražiš ti, ki si strani od mene, kakor da bi imela doma pekel. Vidiš, tako je bilo.“

Pri starem slikarju.

„Sesterski to ni bilo, izvijaj se kakor hočeš. Stotakov jaz tudi nimam toliko, da bi jih kar trosil, nazadnje pa še prav lepo molčal, če me kdo ocigani!“

„Jaz tega tudi ne zahtevam, samo z lepa se izkušaj pomeniti, da ne bo koj vsa vas vedela; poglej, Letaška že posluša za vrati, videla sem jo.“

„Naj poslušaj in tudi vsem sme povedati, saj ni sramotno zame, ampak zate in za tvojega stiskavastega moža! Kje pa tičij prav za prav?“

„Gnoj je peljal na njivo, vsak čas pride. — Za božji čas, da ni mirú! Oh, kako sem se opekla! Vse nadloge gredó name.“ Neža je stokala, Domen pa ni vedel, ali bi šel, ali bi čakal Kupčka. Pa ker se je že ves čas, kar je bil doma, prepiral in jezil, sklenil je, da se tudi s Kupčkom pomeni še danes. No, saj je tudi kmalu prišel.

Pisano sta se gledala nekaj časa in nobeden ni hotel pričeti. Ko sta se pa z besedami sprijela ter se dobro dolgo pričkala, bila sta ravno tam kakor v začetku. Vsak je imel svoj prav: Domen je vpil, da ni nič dolžan, da hoče svoj denar imeti, Kupček je pa trdil, da si je samo to povrnil, kar mu je odšlo po krivici.

„Jaz te bom tožil, daj z lepo; verjemi, da boš izgubil“, prosil je še jedenkrat Domen.

„Le kar teci tožit, kolikor moreš teci, da te bodo komaj pete dohajale, in če stokrat plačam, bom pa, samo tako ti pa ne dam“, rohnal je še huje Kupček.

„No, je že dobro.“

„Dobro, dobro!“

Ločila sta se jezna, pa vsak je mislil, da je pravica na njegovi strani.

„Nikomur nečem nič vzeti, kar ni mojega, zakaj bi hotel potemtakem oškodovati ravno Kupčka, ki ima mojo sestro, to bi rad vedel“, to kar ni šlo iz glave Domnu, Kupčka je šel pa res tožit, kakor mu je bil napovedal.

Seveda tožba ni bila kar prvi dan izrečena, zato so ljudje po Vrhu imeli dovolj časa, da so ta čas dopovedovali drug drugemu svoje misli. Bile so vsakovrstne, kdo bi jih ponavljal. Ta je bil z „Američanom“, oni s Kupčkom, zlasti ker ni bilo še jasno, kam bi bila prešla ona osodna listnica.

Zmagal je pa Domen. Ker Kupček ni imel s seboj denarja, povabil je kar od sodišča gredé nasprotnika k sebi na dom, da mu odšteje po krivici prisvojeni si denar, dasi bi ga bil najrajši kar zdobil, tako je bil jezen. Priče so šle za njima prav v hišo, nekaj zato, da bodo lahko potrdile, da je Domen zopet dobil svoj denar, še bolj pa, ker so se bali, da bi se srdita moža morda ne stepla. Kupček je kar molčal, dasi je imel nabranih poln jezik psokv za Domna, ali kaj, ko je taka stvar tako draga! Naj le zine „slepar“ ali „goljuf“, brž bo plačal občutno kazen. Zato se je premagoval.

Kupček gre jezno v hišo, drugi pa ž njim. Denar je imel v ravno isti omarici shranjen, kakor rajni oče. Odpre vratica s tako jezo, da so skoro odletela, potem pa molčé našteje

bankovce na mizo. Domen jih prešteje ter pravi:

„No, tako je prav. Kaj bi ne bilo pametneje, če bi mi jih bil oni dan précej dal, ali še bolje, da bi jih ne bil nikoli vzel?“

„Jaz pa še zmiraj trdim, no, trditi prav za prav ne smem“, odgovori Kupček, pa Domna ne pogleda, ampak skozi okno se obrne, „jaz pa še zmiraj mislim in bom mislil, da onih dvesto goldinarjev ni mogel vzeti nihče drugi kakor Domen.“

„Kolikokrat sem že dejal, naj se pogreznem na dno pekla, če sem jih jaz ukradel!“ vskipí sedaj Domen.

„Mojih mislij mi ne predrugači ves svet, če me še tako kaznujejo“, ostane Kupček pri svojem.

Še nekaj časa se pričkata in kažeta pri omarici, kje je bila listnica, ter vlačita spodnji predalček, ki se je nekaj tesneje prijemal sten, vèn in noter. Ker sta bila oba razburjena ter se znašala nad predalčkom, zgodí se naposled nekaj, kar bi se bilo smelo že zdavno.

Kupček v jezi predalček popolno izdere, da se usujejo papirji in drobiž po tleh, ob strani pa se sedaj pokaže plesniva listnica in v nji prepornih dvesto goldinarjev.

„Hvala Bogu“, vsklikne Letač, ki je prvi prijel listnico in v nji našel bankovce, „sedaj se pa ne bo godila nikomur več krivica!“

„Kako je prišla med steno in predalček, saj ni toliko prostora?“

„Pa da niste bolj pregledali in preiskali!“

„Čudno naključje, kaj takega se ne primeri vsak dan.“ Tako so se čudili, pa tudi veselili, da se je našel izgubljeni denar.

„No, jaz sem svoj denar poprej prejel“, pravi veselo „Američan“, „sedaj je pa še Kupček svojega dobil. Poglej, kako si me krivično dolžil.“

Kupček je kar strmel. Bil je jezen in vesel; jezen, ker se je pokazalo, da je mnogo let slabo sodil Domna, vesel pa, ker sedaj zaradi izgubljene tožbe ni bil na škodi.

Domen je bil samo vesel in zakaj bi ne bil? Dobro ime in denar vse najedenkrat spraviti v žep, to je nekaj! Kar roke sta si podala s Kupčkom in vsi skupaj so jo zavili k „Američanu“, da pošteno zalijejo spravo. Tudi Neža je morala priti, pa saj je ni bilo treba siliti. Bila je tako vesela, kakor že od svoje poroke ne.

Ko so ga že nekoliko steklenic podrli in so jim lica že žarela od veselja in vina, uganili so marsikatero pametno, kajpak, ostali so pri stvari sami, za katero se je šlo.

„Poglej, Domen“, vpil je in se smejal Kupček, „kako smo čudni! Jedenkrat se vjaskujemo, prepiramo in sovražimo, potem smo

pa zopet taki, da bi se kar objemali in poljubovali.“

„To je zato tako, ker smo neumni in nevedni. Če bi bil ti vseveden, ali pa jaz vseveden — to je vse jedno — pa bi bil že davno razsul tisto omarico, ali izdril predalček, in vse bi bilo dobro“, odgovarjal mu je Domen.

„Kaj ne, pa kako sva se dajala!“

„Preveč sva bila jezna včasih.“

„Veš, Domen“, seže mu sedaj Letač, ki je bil tudi za pričo, v besedo, „poprej si ti nekaj povedal, prav dobro povedal, pa še nisi zadosti povedal. Poslušaj mene! Ti si dejal, če bi bil ti vseveden, ali Kupček vseveden, pa bi ne bilo nič prepira in jeze. Jaz pa pravim, če bi bila Neža vsevedna, pa bi bili tudi v miru, kaj ne, Neža?“

„Oh, mislim da!“ hiti le-ta vsa zgovorna. „Koliko sem prebila! Mož — pa brat, kaj ne: katerega sovražim, ni prav. Čast Bogu, da je sedaj vse dobro!“

„Čast Bogu, čast Bogu! Trčimo!“ Pa zavzvené kozarci in se zlije nekaj vina po mizi, nekaj po grlih, nekaj po obleki.

Letač pa je še modroval:

„Domen jo je poprej dobro izpeljal, jaz sem ga še prekosil, sedaj bom pa celó samega sebe prekosil, mislite, da ne? Bomo videli! To-le vam povem: če bi bil jaz vseveden, jaz bi bil tudi zabranil prepir.“

„Dobro ste se ponesli, oče, že davno niste take razdrli“, hvalili so ga vsi razven Neže, ki mu je to-le oponesla:

„Oče Letačev, kaj pa, če bi vas ne bila midva z mojim do omare pustila?“

„Saj res, kaj bi pa potem bilo z vašo vsevednostjo?“ pomagal je Domen Neži, ker mu ni bilo nič kaj po godu, da bi kdo še kaj vedel razven njega samega.

„Oh, Neža, to me vprašaš? Kaj niso iskali prič po vseh kotih in oglih? Gosposka bi me bila pustila, če bi mi bila ti branila. Le stoj, pa še jedno ti podrobim“, nadaljeval je Letač hudomušno, „da boš pomnila, kdaj si se ti mene lotila! Trpela si, praviš, ker sta se prepirala brat in mož. Beži, beži, to ti malo verjamemo! Ako ima ženska doma deset bratov, pa pride tuj človek in pravi, da hoče biti njen mož, brž in rada zapusti vse brate in se oklene moža. Vidiš, Neža, tako je.“

„Ali ste danes poredni in učeni!“ samo toliko mu je mogla odgovoriti Kupčevka, več si pa ni upala, ker se je bala, da bi ji Letač zopet ne prejedel kake besede.

Sicer pa, ob kratkem rečeno, lepo je bilo ta dan pri „Američanu“.

„Prav je, o prav, da sta se sprijaznila“, trdili so vse vprek Vršani in kar nič niso za-

merili, dasi se je proti mraku razlegalo po vasi iz „Američanove“ gostilne že malo bolj neubrano petje.

„Saj to ne bo vedno“, tolažili so se pri teh ne najlepših glasovih; „ono poprej je bilo pa noč in dan in zmiraj, kar naprej sama jeza.“

Marsikdo, ki je poprej na tihem dolžil „Američana“, češ, pri Kupčku je najbrž on pograbil, sumničil ga je tudi, da je morda denar, ki ga je prinesel iz Amerike, sam Bog vé kako priciganil. Sedaj so izginila vsa ta sumničenja. „Američan“ je bil poštenjak od nog do glave. Nobene stvari mu niso več zamerili.

Ob večjih praznikih je semtertje zaklal kako živino in prodajal meso. No, pa tak majhen kraj, kakor je Vrh, ne pokupi mnogo mesa, zato ga je še pozneje med tednom ponujal gostom. Dostikrat se je zgodilo, da je imelo meso že duh, pa Domen je znal tudi tu pomagati brez zamere.

Blažon je nekdam dobil na mizo pri „Američanu“ kos takega slabega mesa.

„Slišiš, Domen“, pritoži se zaradi tega, „meso pa diši“.

„Ej, Blažon, če ti diši, potem ga pa le hitro jej, Bog blagoslovi!“

Kaj se bo človek takemu ljubeznivemu prigovarjanju ustavljal? Blažon se že ni, vse je pojedel, pa bi bil še, če bi bilo le kaj na krožniku, zakaj on je jedel meso na redke čase.

Pa tudi drugače si je pridobival „Američan“ vedno več veljave. Letača je plačal, nekaj sveta je prikupil, gostilna mu je dobro nesla, kakor je bilo videti, hencano, to je bil mož, da se je lahko postavil!

Samo to nekaterim ni bilo všeč, da je Lojzo tako preziral in namesto nji denar pošiljal Neži. Seveda sitnosti, ki so nastale zaradi tega pri Kupčku, so bile že v kraju in pozabljene, z ženo se pa še vedno nista mogla. Ljudje so sicer malo opazili, toda Lojza je izkušala mnogo, kar je bilo drugim prikrito.

Domen sicer razven onega pisma ni vedel nič napačnega o svoji ženi, pa čudno, v srce se mu je vselila neka mržnja do nje, ki se kar ni hotela umakniti pravi ljubezni. Pozvedoval je včasih, kako je živela v njegovi odsotnosti, hudega mu ni mogel povedati o nji nobeden nič, pa le še vedno je mislil, da mu ali nočejo povedati, ali pa da ni naletel na pravega.

Nekdaj je izkušal Ančko, seveda od strani, da le-ta še vedela ni, kaj prav za prav on namerja. Ančka je steklenice pomivala pri mizi — pivca ravno ni bilo nobenega — Domen je pa smodke urejeval.

„Le dobro pazi, da kaj ne ubiješ“, opomni oče, „pri gostilni se mora z vsem varčevati, če ne je gotova izguba.“

„O, saj še nisem nikoli nič ubila“, pohvali se Ančka.

„Potem pa dobro si zapominjaj, koliko ima kdo pijače, da kaj ne unese. Ali sta z materjo tudi dobro gledali, kaj kdo izpije, ko mene ni bilo?“

„Seveda sva, natanko.“

„Katera je pa bila po navadi pri pivcih?“

„I, kakor je nanese. Dostikrat obe.“

„Pa nikoli se ne sme temu ali onemu dati bolj polna mera. Ali sta tako ravnali?“

„Kako pa; mati so rekli, do črte se toči, pa sem slušala in tako storila, kakor so sami.“

„Na upanje tudi ni varno dajati.“

„Jedenkrat sem, pa sem že drugi dan dobila. Mati pa še dati niso hoteli. Blažon bi bil včasih rad, pa mu niso upali.“

Domen ni zvedel nič, Ančka ni opazila nič, Lojza pa, ki je slišala pred kuhinjo ta pogovor, vedela je, da jo mož sumniči nezvestobe in Bog vé kaj še vsega. Kako bi bila vesela? Verjeti ji ni hotel, če mu je iz obraza v obraz zatrjevala svojo nedolžnost. Zato je pogosto na skrivnem jokala. Vršanke so jo blagrovale, češ, tej je naredila Amerika nebesa, a Lojza je bila prepričana, da ji je pekkel. O, ni vse lepo, kar se sveti, ne!

(Konec.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Bil je to človek v mladeniški dobi, visoke, krepke postave in prijetnega obraza, ki pa nikakor ni nosil značaja Bolgarja, nego pristnega kranjskega fanta, katerega so rodile in vzgojile gorenjske planine; — pač nenavadna podoba in prikazen v teh vshodnih krajih. Zatorej me je morala hočeš, nočeš zanimati, tembolj, ker je nosil siv klobuk, okrašen s krivci divjega petelina, kratek telovnik, pošit s svetlimi gumbi, jirhaste hlače, segajoče do kolen, zelene nogavice in črevlje, okovane z močnimi železnimi žreblji. Stiskajoč pod pazduho štirivoglat papirnat zavoj in izpuščajoč iz kratke pipice goste oblake dima, je „prikreval“ pod verando, pokimal proti nam malomarno z glavo, pljunil dve-trikrat pošteno na desno in levo in se potem spustil pri sosednji mizi z vso silo na slabotni stol, da je zaškripal in zahreščal pod njim stari les.

Zaklicavši krčmarju, da mu prinese pol oke „rdečega“, je razvil svojo prtljago in privlekel iz nje nove citre, katere je z vidnim zadovoljstvom ogledaval in jel uglašati.

„Ciel!“ vskliknil je poltiho Francoz, ki je ves čas pazljivo gledal prišleca. „Ali smo v Švici ali v Tirolah?! Kaj menite vi, sennor Pedro?“

„Da smo v Bolgariji“, bil je Španjolov kratki odgovor.

„Bien. Čudno, da še toliko veste! Taki ženiji, kakor ste vi, se smatrajo običajno živeče na drugih planetih kakor lazimo mi, topoumni črvi —.“

„Zato je pa poletel vaš veliki duh v Švico in v Tirole.“

„Dočim je vaš ostal v Bolgariji, dasi zre tuje šege, tuja ljudstva. Seveda, da se dvigne in popne do kakih mislij, to siromaku ni dano; če bodete vi sedaj-le videli pred seboj Hotentota ali prebivalca otoka Honolulu, pa bodete smelo trdili, da je bolgarski pastir: o tem sem prepričan. Ker ne mislite, tudi ničesar ne poznate; zato vas nikakor ne gane novi gost s svojo zunanostjo.“

„Me že gane, a vendar ne toliko, da bi moral vsled prevelikega ganjenja pobrati tu svoja kopita in poiskati si mesec ali danico. Oni človek je Tirolec ali Švicar, katerega je zanesla najbrže njegova umetnost v to balkansko mesto, a ni celo ljudstvo, kakor ste se bili ravnokar izrazili, ljudstvo, katero me s svojimi šegami uveri, da sem se doslej zelo motil, če se mi je dozdevalo, da se nahajam v Bolgariji.“

„Bravo, sennor, bravissimo! — Vse je res, kakor da je govorilo sv. pismo. In da ste se vi izjavili takoj početkoma, ko ste čuli moje vprašanje, tedaj bi ne bilo treba toliko besedij in še bolj toliko vshičenja pri vas.“

„Ushičenja? Nikakor! Vi ste vprašali in jaz sem vam odgovoril mirno in popolnoma pravilno; a vam to, četudi ste dobili povoljni odgovor, ne vem iz kakega vzroka ni ugajalo in začeli ste prepir.“

„Pa bi bili mislili! S svojim vprašanjem vendar nisem zahteval, da mi naznanite, kje smo pravzaprav — toliko treznosti mi smete zaupati —, nego da mi poveste svoje mnenje o našem sosedu. A znano vaše hrepenenje po neslanih dovtipih vas je zapeljalo, da ste bleknili otročjo misel.“

„Jako laskavo! Prosil bi vas le, da stavite svoja vprašanja v prihodnje malo drugače,

Američan.

(Povest. — Spisal I. Štrukelj.)

(Konec.)

IV.

Veliki obeti, malo prijeti.
Nar. preg.

Na Vrhu se je smrt oglasila ter pobrala najbolj priletnega moža, starega Mecesna. A noben človek ni tožil, da je smrt neusmiljena, kakor slišiš drugače tolikokrat. I, pa res, kaj je neki še hotel možiček na tem svetu? Bil je že bliže devetdesetih kakor osemdesetih, dolgo časa že ni mogel nikamor, vsega se je bil že naveličal — življenja in trpljenja. Tudi domači so se ga radi iznebili. Ne da bi dejal, kako težko so ga gledali, ali družega pa le ni bilo ž njim kakor sitnost. Jokal torej ni nobeden po njem, pač pa so ga spravili z veliko častjo: zvonilo mu je z vsemi štirimi, naproti sta mu prišla oba gospoda, osmi dan je bilo zopet vse po večjem, no bolj slovesno pa v teh krajih tako nikogar ne pokopavajo.

„Oče, sobico dajte prebelit“, prosila je kmalu po smrti starega Mecesna Ančka svojega očeta; „sedaj se bom jaz vanjo preselila, ali ne?“

„Misliš?“ odgovoril ji je Domen kakor v sanjah.

„Kaj bo prazna?“

„Kdo bo prazen? A sobica, sobica, — le potrpi no, saj ne gorí voda.“

Ančka je videla, da ni prav lepo vreme, zato je odnehala za jedenkrat s svojo prošnjo; upanja pa le ni izgubila, da bo v kratkem stanovala v svoji sobici.

Domen pa je tisti in prihodnji dan deset, če ne večkrat preiskal vse kraje, kjer je imel kaj knjig ali papirjev, pa le še ni bil zadovoljen in miren. Rekel sicer ni nikomur nič, toda Lojza je dobro vedela, kaj mu je, a molčala je.

„Sitno bo, če ne pride v prave roke“, govoril je pri sebi na tihem; „ne bi rad, da bi se po vasi razbobnalo. Hencana reč vendar, saj ne založim tako z lepa kake stvari!“

Od tega časa je bil bolj sam zase, tako da so še Vršani, njegovi pivci, to opazili, ter sodili, češ, glej očeta pa vendar težko pogreša, dasi ob njegovi smrti ni pokazal, da bi mu bilo kaj posebno žal zanj. I, seveda, oče je le oče; če ga ni, ga pa le ni.

Ančka je težko pričakovala, da bi bili oče boljše volje; ker se pa Domnovo obličje le

predolgo ni hotelo razvedriti, poprosila ga je kljub temu in ne zastoj.

„Kar Naceta pokličí, to bo brž narejeno“, ukaže ji še nekam prijazno in gre v sobico rajnega očeta. Bilo je še nekaj navlake notri.

„Vse ven iznosita z Nacetom, pa apna naj vzame iz jame, pol škafa ga bo dovolj“, odredi nato Domen.

„Kaj pa okna, ali jih snamem?“ povpraša Ančka vsa vesela, ker se oče ni več ustavljal njeni prošnji.

„Snami, snami, seveda, pa dobro jih pomij.“

Sobica je bila majhna, za gospodo tudi ni bila odločena, zato sta jo kar Nace in „Američan“ sama pobelila. Ančka in mati pa sta pomili okna in osnažili tla. Morda že sedem let ni bila tako počejena, torej ni bilo čuda, če se je Ančki zdela tako prijazna, da nikoli tega. Pa saj je bila odslej to njena sobica! Še cvetic je nastavila na okna in bila je vsa srečna. No, katero deklo pa ni veselo, ako ima svojo sobico?

Ko je bila Ančka prvi večer sama, bilo ji je pa le nekako čudno. Kaj če bi stari oče prišli strašit ali če bi jo zalezovalo kaj drugega? Take misli so jo vznemirjale in dolgo ni mogla zaspati.

Pa tudi oče in mati njena nista tako brž zatisnila očíj kakor drugikrat, ko so še skupaj spali.

Lojza je začela prva:

„Dolgo sem molčala, ker ni bilo prave prilike: nocoj sva pa brez prič, zato ti bom povedala.“

„No kaj pa bo takega?“ je vprašal Domen, nič posebno vesel ženinih besedij.

„Saj veš, kaj si izgubil —“

„Ti imaš pismo? Pa da si upaš prebirati moja pisma!“ vzroji Domen.

„Ko bi jih kradla, potem bi bilo to hudo, kar pa najdem —“

„Pa ne povedati mi, glej zlobnost!“

„Kdaj si pa kaj omenil?“

„Kje pa je sedaj?“

„Sežgala sem je, ker me je sram, da bi po vasi govorili.“

„Čemu te bo sram? Kakor sem doma dolg vrnil, tako ga bom tudi v Ameriki.“

„Naj bi bil pošten dolg, saj bi nič ne rekla —“

„Ali je nepošten?“

„Še vprašaš! Kdo pa je tista Marijanica?“

„A — to te moti? Dekla je bila pri meni in mi je upala tristo goldinarjev. Ali je to kaj hudega?“

„Ako ti hočem verjeti, nič.“

„Zakaj bi mi pa ne verjela?“

„Kako si pa ti mene sodil, ki si bil sam ves neroden? Ne bodi tako pozabljiv!“

„Molči o tem! Marijanica mi je denar posodila, drugega ni nič.“

„Kajpak, ti že praviš. Jaka je pa pisal: ‚Saj veš, kako je z Marijanico. Polovico ji pošlji précej, če ne, te bo tožila.‘ Jaz si tega ne morem lahko razlagati.“

„Prava reč, te besede! Denarja je lakomna, sedaj ji pa nisem prav o tistem času poslal obrestij, kakor sva se zmenila, pa je že vsa prestrašena in neumna, kaj bo. To je mislil Jaka.“

„Dokazati ti ne morem nič, ti se pa tudi ne moreš oprati, zato si misliva vsak svojo. Samo jedno bom naredila, da boš vedel: svojo doto si bom zavarovala, da bosta otroka kdaj vsaj kak krajcar imela, če tebi vse vzamejo.“

„Kdo mi bo vzel?“

„Jaka in Marijanica, ali pa še kdo drugi.“

„Nobeden.“

„Pa kdaj si se tako zadolžil, to bi rada vedela. Vedno si pravil, da si vse prislužil in pošteno pridobil.“

„I, kdaj? Dolg je brž narejen! Ko sem bil drugič v Ameriki, mudilo se mi je domov, pa sem si izposodil; računi pa sama, kam je vse prešlo: Letač, kar sem prikupil, nekaj je v blagu; è, malo bodo že počakali.“

„Kaj ti nisem branila?“

„Sedaj je prepozno.“

„Seveda, s tem hočeš vse popraviti. Kadar nas spodé izpod strehe in bomo stradali vsi skupaj — bo pa zopet prepozno. Jaz bom rajša poprej poskrbela.“

„No pa poskrbi, saj si mi tako za samo nadlego in jezo!“

„Meni je za otroka, zase mi ni toliko. Če pa jaz več tebi prizadenem ali ti meni, to je druga stvar.“

Nista še zaspala, a izpregovoril ni nobeden več.

Nekaj dnij po tem pomenku je pa le stopila Lojza h gosposki, da je vknjižila svojo doto. Domen se ni Bog vé koliko zmenil za to, češ, saj noben človek ne sluti tega. In res ni. Toda zvedelo se je pa vendar-le kmalu.

Jaka — bil je to Vršan, ki je živel že več let v Ameriki ter si prihranil precéj denarja, domov ga pa ni pošiljal, ker ni imel nikogar takega — Domnov upnik je v nekoliko tednih zopet opomnil le-tega. naj ne pozabi svoje dolžnosti, sicer se bosta drugače in drugje pogledala.

Domnu je bilo za dobro ime pred ljudmi. Zato je mislil in mislil, kje bi dobil denar. Letač bi mu dal, to je dobro vedel, samo nerad se je še jedenkrat poniževal pred njim, ker mu je zadnjič precéj prevzetno vrnil svoj dolg.

„Saj Strel tudi lahko posodi“, mislil si je ter šel k njemu.

„O, tebi dam prav rad“, govoril je le-ta prijazno, „ker vem, da lahko vsakdo pride v zadrego, samo nekaj dnij boš moral počakati: doma nimam Bog vé kaj. Take sile pa menda ni, da bi moralo biti takoj?“

„Kaj bi ne prebil še nekaj časa, vendar v zadregi sem pa le. Ti presneta sitnost ti, sedem sort in pol! Človek ima in nima,“ govoril je Domen zadovoljen, da bo tako lahko dobil posojilo.

Toda ni dobro poznal Strela. Ta se je napatil k davkarji in pogledal v zemljiško knjigo, da se prepriča, bo-li denar pri Domnu varen.

„Po svetu je hodil, pa jo zopet lahko kam pobriše — i, rajši manj ko več“, modroval je Strel ter zato tudi Domnu ni hotel več upati kakor dvesto goldinarjev, dasi je prosil ta za štiristo.

Domen je osupnil, saj zadnjič se Strel ni nič krčil.

„Kaj nisi pripravil štirih stotakov?“ vprašal je očitaje.

„I, veš, kupčija je kupčija, — uganjka, kaj če bi ti kaj izpodletelo, za jedenkrat bo že dovolj.“

„Ako mi tudi izpodleti, saj je domačija veliko vredna“, postavljaj se je Domen

„Vredna je, ali čista ni. Ona bo vzela štiri sto, če se kaj zgodi —, jaz bi bil nerad ob svoje težko privarčevane krajcarje“

„Zlodeja, kje je to ovohal?“ zajezil se je „Američan“ po tihem, glasno pa je dejal: „No, kar je njeno, je tudi moje, ne:“

„Seveda, ali, ali — včasih pa žena neče vsega izročiti možu.“

„No, pa daj samo toliko, kolikor hočeš.“

Strel je posodil dvesto goldinarjev, pa se je tudi še tisti mesec vknjižil na Domnovo zemljišče.

„Preklicano so vsi tečni in natančni!“ godrnjal je Domen, poslal nekaj Marijanici, nekaj Jaki v Ameriko ter ju potolažil, da za ostanek ne bo treba dolgo čakati, dasi se mu je zdelo, da ne bo lahko mogoče tako brž kaj poslati.

Toda njegovi američanski upniki so bili vedno bolj nadležni. Menda so pozvedovali pismeno, kako gospodarji in šari Domen, ali kaj, ker jih poslani denar ni zadovoljil. Zopet so ga tirjali, pa on se ni dosti menil za nje, češ, saj so se pri prvi poslatvi prepričali, da ima še nekaj pod palcem, bodo že potrpeali. Pa niso hoteli, ampak so napeli druge strune ter

Domna ne premalo spravili v zadrego, oživili bi še kdaj izpil kak kozarček drugače kakor pa — Blažona, ki je bil že skoro obupal, da zastonj.

Nebesa na zemlji.

Otroci so pridrli iz šole in prinesli Blažonu debelo pismo

„Stric, stric!“ vpili so, „poglejte, to-le smo dobili na pošti za vas.“

Blažon je tlačil ravno zadnji prah iz mehurja v pipo ter bil bolj slabe kakor dobre volje. Kako neki? Pijače nič, tobaka nič, potrebe pa vsakovrstne!

„Zame, pa toliko pismo!“ Nič kaj rad ni sprejel pisma. „Najbrž bo kaka tožba, ka-li“, mislil je sam pri sebi ter po odhodu šolarjev oprezno odpiral pismo.

Odpri. Tri velike listine so bile zavite v navadno pismo. Koleki in tuja pisava so skoro ustrašili Blažona. No pismo pa, katero je trdoma in počasi prečital, razjasnilo mu je lice.

„Glej, šmenta, človek še ne vé, kje ga čaka sreča!“ udaril se je razveseljen po kolenu, „sedaj bo pa že bolje — tako ali tako!“

Pisal mu je Domnov upnik Jaka. Ta pa je bil nekaj v sorodu z Blažonovo ženo ter zato njemu poslal tri pooblastila: svoje, Marijaničino in še nekega drugega človeka, ki je posodil Domnu denar. Pismo je naročalo Blažonu, naj gre s temi pooblastili k sodnji ter prime Domna, da poravna svoj dolg.

„Hm, hm, Blažon, srečo imaš“, vstal je ter premišljeval, „ti, v Ameriki ti zagotavljajo za pota in trud povračilo. Dobra bo ta! Lahke zaslužek! Samo kaj bo dejal ‚Američan‘? I, kaj bo dejal? Še piti mi bo ponujal, čisto zastonj, če bom le hotel.“

Misel na pijačo ga vzdigne, da vtakne vse papirje v žep ter jo mahne naravnost k „Američanu“. Domen je bil sam v sobi.

„Dobro popoldne. Domen“, pozdravi Blažon.

„Bog daj!“ odzdravi krčmar malo prijazno, češ, boš hotel pa že zopet na upanje piti.

„Vina na mizo. Domen, jaz sem namenjen danes biti dobre volje“, priganjal je Blažon Domna po pijačo.

„Ali si pa tudi z denarjem založen?“ opozori ga Domen nezaupno.

„Kaj tisto! Če bi danes ne dal, poravnam pa drugič!“

„O svetem nikoli?“

„Poprej; le prinesi mi brž, potem boš slišal drugo.“

„Nikar tako prevzetno, Blažon! Zakaj na upanje ne točim.“

„Ne?“

„Saj nič nimaš.“

„Koliko imaš, ali prav za prav boš imel pa ti, če te malo bolj potipljemo? Ti, nikar previsoko ne letaj!“ Tako beseduje Blažon ter začne iz nedrij vleči ravno poprej prineseno pismo.

Domen ga pogleda ter se začudi, odkod ima danes Blažon toliko poguma. Kakšna pisanja je prejel njegov „veliki prijatelj“, o tem se mu še sanjalo ni.

„Sedaj bomo pa drugače govorili“, nadaljuje Blažon važno, ker ga je že jezila „Američanova“ prevzetnost, „ti še ne veš ne, kako te imam jaz v kleščah! Ti meni oponašaš, če ne morem vselej plačati vsake pijače, pa morda

boš kmalu sam še slabjši pivec v drugih gostilnah, kakor sem jaz v tvoji, veš!“

„O, o, kaj pa prerokuješ tako skrivnostno?“ Domen ne more umeti Blažonovega govorjenja.

„Ali poznaš v Ameriki nekega človeka, ki mu je ime Jaka, potem pa neko žensko Marijaničo in tistega Antona, ki si mu dolžan, kaj?“ Blažon upre ostro oči v Domna.

„Poznam. Kaj pa je za to?“

„Zato jim pa koj vrni, ali te bom jaz tožil v njih imenu.“

„Saj s teboj nimam nič opraviti. lej ga!“

„Imam pa jaz s teboj. Poglej pooblastila!“ Domnu je sapo zaprlo. Torej bo res treba poravnati ves dolg? To bi ga spravilo na boben!

„E, veš, Blažon, saj se ne mudi tako. Zmeraj sva si bila dobra, pa si tudi sedaj ne bova segala v lase. Le spravi tiste čačke, midva se bova drugače pomenila; ni take vijače, kakor ti sodiš, ne; ti si se preveč razvnel!“ jame sedaj Domen ves sladek in prijazen prigovarjati Blažonu. „Malo potrpi, prinesel ti bom brž vina, saj vem, da te je to najbolj razgadelo, ker moraš v gostilni žejen sedeti.“

„Res je, da sem žejen kakor kanja, ali jaz imam tu pravice, s katerimi te lahko naženem, kakor hočem. No pa le prinesi vina!“

„Napojiti ga moram ter mu dati nekaj dobrih besedij, pa mi ne bo nič storil,“ govoril je Domen sam s seboj v klet gredé. „Ti zgaga ti, nadležna, da je prav on pooblaščenec za ta dolg! Kadar bo žejen — in to dan na dan — pa mi bo nagajal. Kako bi se ga odkrižal?“

Blažon pa tudi ni bil brez svojih mislij ta čas.

„Hencano, to ga je pogrelo!“ smejal se je v pest. „No, sedaj je kakor maslo, pili ga bomo, ako Bog dá. Tu in tam bom imel dobiček.“

„To je prav za prav pomota“, prične Domen postavljajoč pred Blažona pijačo in kozarec, „še jedenkrat mi bo treba v Ameriko pisati. Da bi me tožili, o tem še misliti ni.“

Blažon izpije ter odgovori:

„Lahko da je pomota, toda to bo razsodila gosposka. Meni je Jaka dal pravico, kaj pa naj naredim?“

„Kaj, samo toliko boš počakal, da se stvar razjasni. Saj menda nisi tako hudoben, da bi nalašč napravljaval nepotrebna pota in sitnosti.“

„Nič hudoben, vendar —“

„Le pij, saj lahko še jedenkrat prinesem. Poslušaj: za sedaj shrani vsa tista pooblastila. Jaz bom še nocoj pisal Jaki, in boš videl, v mesecu dnij ti bo že naročeval, da pojdi ustavljat tožbo. Kdo ti bo povrnil stroške, kdo jih bo meni? Ali ni bolj pametno, da ne začneš prezgodaj?“

„Naravnost ti povem, da nerad hodim okrog gospode, toda če ni drugače, mora se iti.“

„Kdo te pa mora?“

„Ne sili me nobeden, naročeno mi je pa le.“

Še sta pila, in nazadnje se je Blažon udal, da počaka, kaj bo odpisal Jaka. Domnu sicer ni verjel, kar mu je pravil o nesporazumljenju, toda danes pijača zastonj za naprej tudi še večkrat, to je tudi kaj vredno!

Težko glavo je že imel, vendar ga je opominjal neki glas, naj ne izsiljuje „Američanu“ pijače, pa dejal si je: saj je ima dovolj.

Kako rad bi se ga bil že Domen iznebil, pa ga kar ni bilo moči vzdigniti! Pa pomagal si je naposled z zvijačo. Šel je natakati Blažonu vina, spotoma pa je naročil v veži Ančki, naj ga pride kmalu klicat. češ, da je junček ušel iz hleva.

Res brž za njim odpre vrata Ančka ter zakliče:

„Oče, pojdite loviti junčka, utrgal se je.“

„Ujemi ga, kaj stojiš tukaj?“ odpravlja jo Domen nalašč.

„Kako ga bom sama?“ zna mu hči dobro prikladati. „Mene bi še vrgel.“

„Eh, povsodi mora biti človek sam zraven“, vzdihne Domen navidezno nevoljen ter odide vesel iz hiše.

Blažon je sedel, pil, izpil in ker Domna le ni bilo, gugal se je proti domu. Sprejem pa ni bil preveč prijazen.

„Mrha pijana! še za sol nimam, ti se pa s pijačo zalivaš“, ošteje ga žena. „Bržkone si zopet kaj zastavil! No saj dolgo ne boš, kmalu nam bo vse prodano.“

„Nič jeziti se, ženka, morda bo drugim še poprej“, ni se razjezil Blažon, ampak mirno in zadovoljno razkladal nadalje: „Danes sem pil zastonj, kaj mi še tega ne privoščiš?“

Blažonka tega dolgo ni mogla verjeti in je še vedno otresala jezik nad možem. Nazadnje jo je pa le potolažil, ker ji je povedal, kako je z „Američanom“.

„No vidiš“, bila je sedaj takoj dobra, „pa si mi včasih oponašal, da moje sorodstvo vse skupaj ni vredno piškavega oreha! Morda boš kdaj še denar dobival od mojih ljudij.“

„Saj nič ne rečem, dober bi bil“, govoril je mož že bolj s težavo, ženi pa je jezik kaj gladko tekkel:

„O ti ‚Američan‘ ti, kako se je nosil, pa ne za svoje! I, kje pa je mogoče, da bi se kar čez noč denarja tako nalezal? Saj vožnja sem in tje tudi nekaj stane! Vsak pametni človek lahko izprevidi, da si ni mogel toliko prislužiti.“

„Vsak, vsak“, ponavljal je Blažon dremaje na pragu.

„Samo sedaj te ne sme za nos voditi“, hitela je prebrisana Blažonka. „Praviš, da boš čakal Jakinega odgovora. Jaz ne pustim! Tačas lahko odproda, kolikor hoče, Jaka in — midva, bomo pa potem gledali. Takoj jutri moraš iti tožit.“

„Takoj, misliš? Ker sem pa obljubil, da ne.“

„Če pa nisi prav obljubil!“

„Ali kaj bo rekel, ako snem dano besedo?“

„Kar hoče! Tu se gre za pravico!“

„Ne vem, ne vem. Jutri še ne pojdem.“

„Bomo le videli!“

Ves zaspan in žejen je bil drugo jutro Blažon in neznansko ga je vleklo k „Američanu“, da bi se malo pozdravil, pa žena ga je nagnala k sodnji. Slabo vest pa je imel potem in Domna se je kar izogibal. Ta pa je bil tega še vesel, vsaj sitnega Blažona ni bilo treba napajati in prenašati njegove teže. Zvedel je vendar kmalu, da je Blažon prelomil obljubo, ker so že vsi Vršani govorili o tem, zato je pa tudi hitel, da reši, kar se še dá.

Na skrivnem je prodal, kar je mogel: kravo iz hleva, kos gozda in še druge reči, toda Strel je v kratkem ustavil razprodajo. Bal se je namreč, da bi nazadnje premalo ostalo in bi ne dobil, kar je bil posodil.

Tako so bile poprej že tako mogočnemu „Američanu“ kar najedenkrat roke zvezane. Sam ni vedel, kaj bi počel. Ljudem se ni hotel kazati, ker so ga vsi tako zijali in vse križem izpraševali, še jedenkrat v Ameriko ga pa tudi ni mikalo. Tje, kjer je bil že dvakrat, mu ni kazalo, ker bi se z upniki malo pisano pogledali, drugam pa ni prav vedel, kje bi se lahko živelo, zakaj delo ga še vedno ni veselilo. Ostal je torej še doma in si s pijačo preganjal jezo.

Strel je vedel, da mu z lepa Domen ne bo tako brž vrnil, zato je silil, naj prodajo. In to se je tudi zgodilo. Strel je vzel dve njivi, hiša in vrt sta ostala Lojzi, za američanske upnike pa že ni bilo Bog vé kaj.

Kakšna prememba!

Poprej:

V hlevu je dosti živinice,

V kleti pa sladko vinice,

Denarja v skrinji je lepó,

V hiši pa pivcev vse polnó,

sedaj pa vse v drugih rokah! Domna je imela žena po milosti pod streho. Lojza bi bila vse to rada pretrpela, samo če bi bil vsaj sedaj Domen nekoliko boljši ž njo. Pa je bil še bolj zadirljiv, kajpak ker ga je vse jezilo.

Doma kar ni mogel živeti. No, prijetno ravno ni bilo. Sedaj pa sedaj je slišal kako opazko. češ, delal naj bi bil, kakor mi, pa bi imel dovolj kruha.

„Vsak mora trdo delati, če ne mu ne nese“, menil je zopet kdo.

Drugi je trdil: „Lahko dobljeno, kmalu spravljen.“

„Američana“ so že ušesa bolela, tako sit je bil takih pridig, zato je dal še jedenkrat Vrhu slovo. V Ameriko ni imel s čim, zato jo je potegnil tje za Dunaj nekam, kjer so gradili novo železnico. Prihranil si pa tudi tukaj ni, zakaj sedaj se je udal pijači ter ob nedeljah pognal po grlu tedenski zaslužek.

Doma so živeli odslej prav skromno. Ančka, ki se je bila ob času, ko je bila v hiši gostilna, precéj razvadila, učila se je sedaj šivati. Lojza je pa največkrat šla po hišah pomagat pri lažjih delih; za težja ni bila več, ker je že močno opešala. Hodila je pa lahko drugam pomagat, saj doma ni imela drugega opravka kakor kravico oskrbeti. Nace je pa služil pri Letaču.

Posebno dobro se „Američanovim“ ni godilo, vendar živelo se je že. Tudi je Lojza upala, da bo sčasoma bolje, če se bo posrečilo dobiti Ančki dobrega moža, ki bi kaj k hiši prinesel. In res se je začelo obetati nekaj takega. Strellov Matevž je nekam rad videl Ančko, ta pa njega tudi. Že so se dogovarjali, kdaj bi bila poroka, ker Strel se tudi ni upiral, zlasti zato ne, ker je bil Matevž zadovoljen, da mu dá le nekaj sveta, za denar mu ni bilo. In tega bi Strel ne bil rad štel.

„Hiša je lepa, še malo polja, pa se bo že rilo, če bosta pridna,“ dejal je Matevžu. „Denar si moraš znati sam delati, če ga hočeš kdaj kaj imeti. Kar ga dobiš od drugih, pa pol toliko ne tekne, kakor tisti, o katerem veš, koliko se trpi zanj.“

Toda odložiti so morali svatbo zaradi nenadne smrti Domnove. Pil je prerad svoje zadnje dni. Zato je pa tudi nesrečno umrl. Stanoval je v lesenih kolibah ne daleč od kolo-dvora ter se vračal zvečer tjekaj. Toda obležal je na železničnem tiru in ponočni vlak mu je glavo odtrgal. Žalostna smrt!

„Bolje bi mu bilo lahko,“ rekel ni le jeden Vršan; „v domačem kraju bi bil lahko živel in sicer kot gospodar; kaj mu je bilo treba iti za delavca!“

„To je tako“, popravljaj je drugi; „komur Bog ni dal pameti, njemu je kovač ne bo skoval.“

„E, Bog pamet že dá, ali rabiti jo je treba!“

Na Vrh je prišlo poročilo o Domnovi smrti šele dober teden pozneje, ko je bil že pokopan. Žena in otroka sta jokala; kaj bi ne, če oče tako nesrečno umrje! Pa pomagati ali predru-gačiti se ni dalo nič. Molili so zanj.

„Če bi vprvič ne bil šel v Ameriko“, pravila je Lojza otrokoma, „da bi se ne bil

odvadel doma, jaz vem, da bi bil še danes zdrav in srečen. Potem se je pa drugič tako zadolžil tam, da ga je dolg pokopal. O le od doma ne! Kaj imamo sedaj od Amerike? Nič drugega kakor ime „Američan“, ki se je hiše prijelo, drugega dobrega pa ne toliko, kolikor je za nohtom črnega“

„Jaz bi pa ne prebil v Ameriki za ves svet ne“, dejal je Nace. „Oni dan sem šel z Letačevim očetom skozi suho Krajino proti Kočevju, pa se mi je že tako tožilo po Vrhu, da sem komaj čakal, da bi bila zopet doma.“

V pol leta so kolikor toliko pozabili Dom-novo smrt. In takrat je dobil rajnik tudi naslednika pri hiši. K „Američanu“ se je priženil Strellov Matevž, odslej imenovan „Američan“. Ta dan se je zopet pilo pri „Američanu“, pa gostilne ni bilo več, in za Vršane je mnogo bolje, da je ni, to so spoznali šele potem, ko je ni bilo in so začeli malo premišljevati, koliko so zapravili v nji. Marsikateri gospodar je lahko rekel in nič se ni zlagal, da je zapil pri „Američanu“ ves čas, kar so tam točili, dve-do pet sto goldinarjev.

Med svate se je vmešal tudi Blažon, ki je bil sedaj skoro berač. Tista tožba mu ni dala dobička kakor sta se nadejala z ženo, zakaj oni, ki so ga pooblastili, naj se zanje tožuje, še svojega niso dobili, kako bi torej bogato plačali Blažona? Na svatbi je pravil tistim, ki so ga hoteli poslušati, kako velika prijatelja sta bila svoje dni z nevestinim očetom, ter prav rad izpil kozarček vina, če mu je napil ta ali oni. Drugače pa ubožec ni mogel več dajati za vino in tudi v nobeno gostilno ni šel. S čim bo pa plačal, ko je včasih klepal nezabeljen močnik! Večkrat bi bilo potrebno, da bi bil stopil k sosedu ter poprosil, kakor o nekom pripovedujejo: „Jaz vas prosim samo treh rečij: ‚špeha‘, masla in soli.“

In če se prav preudari, zakrivil je njegovo siromaštvo največ njegov „veliki prijatelj“, „Američan“ s svojo nesrečno gostilno. To je tudi povedal ženinov oče Strel na ženitnini po odhodu Blažonovem.

„Poglejta ga“, napival je novoporočencema, „nič boljši ni kakor taisti, ki nosi malho čez rame. Pa zakaj je tako prišlo? Ker se ni držal svojega. Boljše bi bil rad živel, kakor je mogoče v njegovem stanu. Zato si zapomni, Matevž: Dasi boš „Američan“, ostani vendar Vršan, delaj rad in moli in gostiln se ogibaj, pa te bo domača zemlja, ki te je rodila, tudi redila. Bog živi!“

„Bog živi!“

„Bog živi mladega „Američana“ — dobrega Vršana!“